

Research Paper

**An analysis of urban spatial development in the quality of life of citizens
(case study: Karbala city)**

Mehdi Yousefi*¹

1. Master's degree Student, Department of Civil Engineering, Subfield of Structure, Islamic Azad University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

PP: 20-46

Use your device to scan and read
the article online

Keywords:

*Spatialization, city, quality
of life, Karbala.*

Abstract

By reviewing the literature on the concept of quality of life in sociology, psychology, human geography, and also in the fields of environmental design, it is revealed that some factors are especially related to spatial planning. Places that affect people's lives, and thus their overall quality of life, on a scale varying from individual residences or local neighborhoods to cities and regions, and even states or nations. In urban planning, a basic assumption is that places have objective and subjective characteristics that can be designed to improve the quality of individual life. In the meantime, the city of Karbala in Iraq is considered one of the important religious and historical cities in the Middle East region, which receives many pilgrims from different countries every year in addition to the native population. Therefore, the purpose of this article is to analyze the urban space construction in the quality of life of citizens in Karbala. In order to achieve this goal, a descriptive-analytical method was used. The findings of the research showed that urban spatial development in Karbala city can be analyzed based on two factors: objective and subjective factors. Objective factors include the solid waste collection system, imbalance in the geographical distribution of the population, imbalance in the distribution of services to the people, the mechanism of the natural ventilation system, the city's thermal system, and subjective factors including the extratextual implementation of the power of place, the reproduction of collective identity and sanctified places, and places of cultural cartography. Therefore, it is necessary and necessary to pay great attention to these factors in the formulation of urban planning.

Citation: Yousefi. M. (2024). **An analysis of urban spatial development in the quality of life of citizens (case study: Karbala city).** Geography(Regional Planning), Special Issue, Number 2,
DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.338565.3662

* **Corresponding author:** Mehdi Yousefi, **Email:** usefi.m.1395@gmail.com

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract**Introduction**

The city of Karbala has a unique model for cities with shrines in Iraq, occupying an urban area of more than one square kilometer on the ring road (Al-Muhait Road) that surrounds it. The city center includes mosques and shrines of Imam Hussain (a.s.) and his brother Hazrat Abbas (a.s.). The ring road is surrounded by green areas in the north, except for the southeast and northwest part of the city, so it leads to a way to expand the city towards these directions. What distinguishes the city of Karbala from other Islamic cities is the fact that the mosque or shrine represents the heart of the city, while the shrines of Imam Hussain and his brother Hazrat Abbas (a.s.) and the area between Al-Ahramin al-Sharifin (Haramin) represent the elements Urban space planning in the city center is 160 meters wide by 300 meters long. The urban space of the city is generally composed of the following urban blocks: a compact pattern that reflects a homogeneous structure with a historical dimension confirmed by the works of the city. The wall exists within the limits of this area and reflects a compact structural texture that is harmonious with the urban style. The scattered pattern shows the developed component in the urban structure in this part of the city, which shows a good thought and spontaneous planning for development. The urban fabric of the radial pattern consists of an urban structure with a central square. Therefore, it can be stated that the urban space, due to the existence of Haram Sharifin, has a special pattern and conditions, which consists of countless material and spiritual resources, which can directly and indirectly affect the lives of citizens in this city. Therefore, the main question of the research is, what are the effects of objective and subjective factors of the city of Karbala on the quality of life of the citizens?

Methodology

The research design is descriptive-analytical. In every research, appropriate tools are used to describe and measure research variables. In this research, the library method has been used to collect information on the background of internal and external studies. By studying the researches and studies of other researchers,

specialized and related journals, the required information has been collected.

Results and Discussion

On the one hand, Karbala is distinct because the shrines of the innocent are higher than those of the non-innocent, so a distinction must be made between first and second grade shrines. On the other hand, the urban context of Karbala and the broader cultural landscape are intrinsic reminders of Ashura. Karbala is exceptional because the exact places of Ashura events and people are located inside and around the Holy Shrine of Imam Hussein (AS). There are more than ten important places in Karbala that are somehow related to Imam Hussein or Abbas and the martyrdom of Ashura. These constitute the cultural landscape of Kabbalah as a sacred city that reproduces collective identity through sacred spaces, rituals and collective memory. In addition, the main and secondary pilgrimage sites and holy places make the city of Karbala as the holy place of Shiite transnational collective identity. Figure (6) provides a macro-level picture of the urban geography of Karbala and the countless sacred spaces central to the Ashura martyrdom narrative. Each of these spaces in Karbala helps to reproduce the collective identity based on the martyrdom of Imam Hussain (AS). The following sections depict various intermediate-level conceptualizations of these localities and examine their significance for transnational Shia collective identity with regard to the events of Ashura.

Conclusion

The influence of the religious factor can be seen in the process of planning uses in the city center through its control over other commercial, residential and administrative uses, which in the economic sense means the process of supply and demand for goods and services. Therefore, we clearly find a strong concentration of services there, and the land uses there are mainly hotel and "tourism" services. Also, in the city of Karbala, the shrine of Imam Hossein (AS) as a mental factor has had significant effects on the creation of space and the quality of life of the citizens. In this way, holy Karbala in order to solve the housing crisis and provide suitable residential units for the citizens and in some

cases the housing projects of low-cost houses for the poor and needy families and their families. The holy city is located in the center of the city, with the exception of the Al-Fardous residential complex and the doctors' house, the most important distinguishing feature of which is that the residential projects related to the holy shrine of Imam Hussein (AS) are distinguished by their distinctive positions on the main roads, which... easy access In addition to the vast area and the quality and content of the raw materials used in construction, it makes it possible. In some infrastructures, such as wide streets,

1. ablada, F. De Troyer, B. Blocken, J. Carmeliet, H. (2009). Verschure, On natural ventilation and thermal comfort in compact urban environments—the Old Havana case. *Building and Environment*, 44(9): 1943-1958.
2. Al-Ansari, Raouf Mohammad Ali. (1997). Holy shrines of Karbala: Architectural Study with a Historical Background of the Area between and Around the Two Holy Shrines in Karbala- Iraq. Ph.D. dissertation, University of Wales, Cardiff, Wales.
3. Al-Kalidar, M.H.M. (1971). *The History Of Karbala or The City Of Al-Hussein*. July Printing Press: Karbala.
4. Al-Kildar, A-J. (1967). *History of Karbala and Hajir al-Husayn (peace be upon him)*. Al-Haydariy Printing Press: Najaf.
5. Al-Qazwini, Sayyid Moustafa. (1999). *Inquiries about Shi'a Islam: Infallibility*. Al-Islam.org. Available online: <https://www.al-islam.org/inquiries-about-shia-islam-sayyid-moustafa-al-qazwini/introduction> (accessed on 26 September 2021).
6. Antrim, Zayde. (2012). *Routes and Realms: The Power of Place in the Early Islamic World*. New York: Oxford University Press
7. Aqil A. H. (2004). *A Dialog of Recent Physical Structure and its Effects on the Formation of* .
8. Arabian City. A Study of Continuous / Discontinuous in the Structure of Karbala City. A thesis for the Degree

sidewalks, water and sewage networks and some social services such as health, educational, religious and recreational centers and equipping them with electricity, lighting and internet systems. Communication and electronic monitoring is the basic pillar of these projects and the condition of fire extinguishing. Regardless of their plans, most of these projects are ongoing, but the completion rate varies from project to project.

References

- of Master of Science in Urban and Regional Planning, Baghdad University.
9. Arefi, M., & Meyers, W. R. (2003). What is public about public space: The case of Visakhapatnam. *India. Cities*, 20(5), 331–339.
10. Baker, Alan R. H., and Gideon Biger. (1992). *Ideology and Landscape in Historical Perspective: Essays on the Meanings of Some Places in the Past*. New York: Cambridge University Press.
11. Benedict, Ruth. (1934). *Patterns of Culture*. Boston: Houghton Mifflin.
12. Carter, Harold. (1983). *An Introduction to Urban Historical Geography*. London: Edward Arnold.
13. Caves, R.W. (2004). *Encyclopedia of the City*; Routledge: Oxon, UK, 1–594
14. Cowan, B. (2005). *Barriers to modern energy services in low-income urban communities: Khayelitsha energy survey*. Cape Town: Energy Research Centre.
15. Deleuze, Gilles, and Felix Guattari. (1980). *Mille Plateaux [A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia]*. Paris: Les Éditions de Minuit.
16. Dijkstra, L.; Hamilton, E.; Somik Lall, S.; Wahba, S. (2020). *How Do We Define Cities, Towns, and Rural Areas?* World Bank: Washington, DC, USA, 2020. Available online: <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/how-do-we-define-cities-towns-and-rural-areas>

17. Dong, R.X.; Yan, F.Y. (2021). Revealing Characteristics of the Spatial Structure of Megacities at Multiple Scales with Jobs-Housing Big Data: A Case Study of Tianjin, China. *Land* 2021, 10, 1144
18. F. Soflaee, M. Shokouhian. (2005). Natural cooling systems in sustainable traditional architecture of Iran. Paper presented at the Printed in Proceeding of the International Conference on Passive and Low Energy Cooling for the Built Environment (PALENC 2005), Greece, Santorini, 2005.
19. Farhan, S. L., Abdelmonem, M. G., & Nasar, Z. A. (2018). The urban transformation of traditional city centres: Holy Karbala as a case study. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 12(3), 53.
20. Glaeser, E. (2012). *Triumph of the City*; Pan Publishing: London, UK, 2012; pp. 1–338
21. H. Mortada. (2013). *Traditional Islamic principles of built environment*. Routledge.
22. Jacobs, J. (1961) *The death and life of great American cities*. Random House, Toronto
23. Kroeber, Alfred L. (1952). *The Nature of Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
24. Lefebvre, Henri. (2012). *The Production of Space*. Malden: Blackwell Publishing.
25. Levin, N.; Kyba, C.C.M.; Zhang, Q.L.; de Miguel, A.S.; Roman, M.O.; Li, X.; Portnov, B.A.; Molthan, A.L.; Jechow, A.; Miller, S.D.; et al. Remote sensing of night lights: A review and an outlook for the future. *Remote Sens. Environ.* 2020, 237, 111443.
26. Marans, W.R.; Stimson, R. (2011). *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research*; Springer: Dordrecht, The Netherlands, 2011; pp. 1–456
27. Mawenda, J.; Watanabe, T.; Avtar, R. (2020). An analysis of urban land use/land cover changes in Blantyre City, Southern Malawi (1994–2018). *Sustainability* 2020, 12, 2377
28. Murgaš, F.; Klobučnik, M. (2016). Does The Quality of a Place Affect Well-Being? *Ecology* 2016, 35, 224–239.
29. n R. H., and Gideon Biger. (1992). *Ideology and Landscape in Historical Perspective: Essays on the Meanings of Some Places in the Past*. New York: Cambridge University Press.
30. Nuvolati, G. (2014). *Urban Life, Quality of. In Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*; Michalos, A.C., Ed.; Springer: Dordrecht, The Netherlands, 2014; pp. 1–7347
31. Parkes, Aidan. (2021). "The Ashura Assemblage: Karbala's Religious Urban Fabric and Reproduction of Collective Shi'i Identity" *Religions* 12, no. 10: 904. <https://doi.org/10.3390/rel12100904>.
32. Petrovič, František, and František Murgaš. (2021). "Description Relationship between Urban Space and Quality of Urban Life. A Geographical Approach" *Land* 10, no. 12: 1337. <https://doi.org/10.3390/land10121337>
33. Pred, Alan. (1983). Structuration and place: On the becoming of sense of place and structure of feeling. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 13: 45–68
34. Radding, C. (2005). *Landscapes of Power and Identity: Comparative Histories in the Sonoran Desert and the Forests of Amazonia from Colony to Republic*. London: Duke University Press
35. Rogers, A. (1992). Key themes and debates. In *A Student's Companion to Geography*. Edited by Alisdair Rogers, Heather Viles and Andrew Goudie. Oxford: Blackwell.
36. S. Al-Azzawi. (1996). Daily impact of climate on the pattern of urban family life: Indigenous courtyard houses of Baghdad regions of the hotdry climates Part I: Daily shifts or daily movements in summer. *Renewable energy*, 8(1) (1996) 289–294.
37. Sahib, F. S., & Hadi, N. S. (2023). *Truck route optimization in Karbala*

- city for solid waste collection. *Materials Today: Proceedings*, 80, 2489-2494.
38. Sutherland, H. (2005). Contingent Devices. In *Locating Southeast Asia: Geographies of Knowledge and Politics of Space*. Edited by Paul H. Kratoska, Remco Raben and Henk Schulte Nordholt. Athens: Ohio University Press, pp. 20–40
39. Van Der Lann, Lambert, and Andries van Piersma. (1982). The image of man: Paradigmatic cornerstone in human geography. *Annals of the Association of American Geography* 72: 411–26.
40. Wissler, Clark. (1923). *Man and Culture*. New York: Thomas Y. Crowell. [
41. Wolf, Eric. (1982). *Europe and the People without History*. Berkeley: University of California Press.
42. Xie, Y.H.; Weng, Q.H.; Fu, P. (2019). Temporal variations of artificial nighttime lights and their implications for urbanization in the conterminous United States, 2013–2017. *Remote Sens. Environ.* 2019, 225, 160–174.
43. Ye, T.T.; Zhao, N.Z.; Yang, X.C.; Ouyang, Z.T.; Liu, X.P.; Chen, Q.; Hu, K.J.; Yue, W.Z.; Qi, J.G. (2019). Improved population mapping for China using remotely sensed and points-of-interest data within a random forests model. *Sci. Total Environ.* 2019, 658, 936–946
44. Zumayazim, Sa'id Rashid. (2011). *Tarikh Karbala, Qadiman Wa Hadithan [History of Karbala, Ancient and Modern]*. Beirut: al-A'lami Foundation. (In Arabic).

مقاله پژوهشی

تحلیلی بر فضاسازی شهری در کیفیت زیست شهروندان (مورد مطالعه: شهر کربلا)

مهدی یوسفی* - دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه مهندسی عمران، گرایش سازه، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>با بررسی ادبیات مفهوم کیفیت زیست در جامعه شناسی، روانشناسی، جغرافیای انسانی و همچنین زمینه های طراحی محیطی، آشکار می شود که برخی از عوامل به ویژه به فضاسازی مرتبط است. مکان هایی که در مقیاسی متفاوت از محل سکونت فردی یا محله های محلی گرفته تا شهر و منطقه، و حتی ایالت یا ملت، بر زندگی مردم و در نتیجه بر کیفیت کلی زندگی آنها تأثیر می گذارند. در فضاسازی شهری، یک فرض اساسی این است که مکان ها دارای ویژگی های عینی و ذهنی هستند که می توانند برای ارتقای کیفیت زندگی فردی طراحی شوند. در این بین شهر کربلا در عراق از جمله شهرهای مهم مذهبی و تاریخی در منطقه خاورمیانه محسوب می گردد که علاوه بر جمعیت بومی سالانه زائران بسیاری را از کشورهای مختلف پذیرا است. از این رو هدف از این مقاله تحلیلی بر فضاسازی شهری در کیفیت زیست شهروندان در کربلا است. در راستای دستیابی به این هدف از روش توصیفی-تحلیلی بهره گرفته شد. یافته های تحقیق نشان داد فضاسازی شهری در شهر کربلا را می توان بر اساس دو عامل عوامل عینی و ذهنی بررسی نمود. عوامل عینی شامل سیستم جمع آوری زباله جامد، عدم تعادل در توزیع جغرافیایی جمعیت، عدم تعادل در توزیع خدمات به مردم، مکانیسم سیستم تهویه طبیعی، سیستم حرارتی شهر و عوامل ذهنی شامل اجرای برون متنی قدرت مکان، بازتولید هویت جمعی و مکان های مقدس شده و مکان های نقشه نگاری فرهنگی است. از این رو لازم و ضروری است تا در تدوین برنامه ریزی شهری به این عوامل توجه بسزایی نمود.</p>	<p>شماره صفحات:</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.</p> <p>واژه های کلیدی: فضاسازی، شهر، کیفیت زندگی، کربلا.</p>

استناد: یوسفی، مهدی. (۱۴۰۳). تحلیلی بر فضاسازی شهری در کیفیت زیست شهروندان (مورد مطالعه: شهر کربلا)، فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)، ویژه‌نامه، شماره ۲، صص ۲۰-۴۶.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.338565.3662

مقدمه

شهرها از قدیمی‌ترین آثار مادی تمدنی بشر هستند. برای هزاران سال، آنها مکانی بوده و هنوز هم هستند که محرک‌های اصلی تفکر، اختراعات، هنر و خلاقیت انسان در آن فعالیت می‌کنند. همانطور که گلنر در کتاب پیروزی شهر خود بیان می‌کند، آتن باستان یا فلورانس رنسانس در خط مقدم توسعه قرار داشتند (Glaeser, 2012). مطالعه شهرها را می‌توان با این سؤال آغاز کرد: شهر چیست و چگونه می‌توان شهر را تعریف کرد؟ در انگلیسی بریتانیایی بین اصطلاح شهر و سکونتگاه تمایز وجود دارد و این تمایز توسط UN Habitat و سایر سازمان‌های بین‌المللی نیز استفاده می‌شود (Dijkstra, 2020). در حال حاضر برای تعیین اینکه کدام منطقه شهر محسوب می‌شود از معیار جمعیت یا معیار قانونی استفاده می‌شود. کشورهای مختلف از جمعیت‌های مختلفی برای تعیین اینکه آیا یک سکونتگاه شهر است استفاده می‌کنند: دانمارک ۲۰۰ نفر؛ آرژانتین ۲۰۰۰؛ هند ۵۰۰۰؛ ژاپن ۵۰۰۰۰؛ و چین ۱۰۰۰۰۰ (Dijkstra, 2020).

طبق گفته کاوز (۲۰۰۴) شهر «می‌تواند به عنوان یک مکان دائمی و مترکم با مرزهای اداری تعریف شده تعریف شود که اعضای آن عمدتاً بر روی فعالیت غیر کشاورزی کار می‌کنند» (Caves, 2004). در این بین مکان و فضاهای شهری بر زندگی ساکنان آن تأثیرگذار هستند. در این ارتباط مورگاش و کلوبوچنیک (۲۰۱۶) کیفیت مکان را بعد عینی کیفیت زندگی می‌دانند (Klobučník, 2016). به گفته مارانس (۲۰۱۱)، شواهد قابل توجهی بر این واقعیت وجود دارد که «مکان اهمیت دارد». مکان به هر محلی در سطح زمین اعم از شهری، روستایی یا طبیعی گفته می‌شود (Marans, 2011). در عین حال شهر مجموع مکان‌های همسایه است. کرسول می‌گوید: «در اینجا مکان به عنوان بخشی از فضا تعریف می‌شود که معانی خاصی را هم در سطح فردی و هم در سطح اجتماعی انباشته کرده است» (Petrovič, 2021). لوفور (۱۹۹۱) استدلال می‌کند که فضاها از طریق تعامل محیط ساخته شده با شیوه‌های فضایی و بازنمایی فضا شکل می‌گیرند و هر جامعه در تاریخ خود یک فضای اجتماعی متمایز را شکل داده است که الزامات درهم تنیده آن برای تولید اقتصادی و تولید اجتماعی را برآورده می‌کند و در این جنبه، استفاده از فضای شهری بیانگر ارزش‌های مشترک عمیق است (Arefi and Meyers, 2003).

همچنین ناولاتی (۲۰۱۴) کیفیت زندگی شهری را اینگونه تعریف می‌کند: «کیفیت زندگی شهری به شرایط زندگی در مناطق شهری و عمدتاً در شهرها مربوط می‌شود». بنابراین این مفهوم شامل دو بعد است. علاوه بر اینکه شرایط زندگی نمایانگر یک بعد عینی است، رضایت از زندگی در شهر را نیز در بر می‌گیرد. کیفیت زندگی، اغلب با رفاه، رضایت از زندگی یا شادی شناسایی می‌شود (Nuvolati, 2014).

گریسون و یانگ (۱۹۹۴) اشاره می‌کنند که «به نظر می‌رسد اتفاق نظر وجود دارد که در تعریف کیفیت زندگی دو مجموعه اساسی از مؤلفه‌ها و فرآیندها وجود دارد: آنهایی که به یک مکانیسم روانشناختی درونی مربوط می‌شوند که احساس رضایت را ایجاد می‌کند. رضایت از زندگی و آن شرایط بیرونی که مکانیسم درونی را تحریک می‌کند. بعد عینی بیانگر شرایط بیرونی زندگی است. شاخص‌های عینی معیارهایی بر اساس فراوانی هستند و برای یک فرد خارجی هستند. کیفیت ذهنی زندگی (QOL) مخفف اندازه‌گیری نگرش است. شاخص‌های ذهنی بیانگر ارزیابی فرد از شرایط عینی زندگی است (Das 2007).

کیفیت زندگی همواره مورد توجه برنامه ریزان و طراحان شهری بوده است. امروزه رویکردهای مدرن مانند شهرسازی جدید بر واحدهای همسایگی در طراحی شهری تأکید دارد و بر نوسازی و بازسازی این گونه واحدها در شهرها تمرکز دارد. اکنون تلاش‌های جدیدی توسط طراحان شهری برای بررسی و تحلیل واحدهای محله‌ای برای تبیین کیفیت زندگی شکل گرفته است. همچنین سعی می‌شود با تحلیل مناسبی از شرایط موجود در محله‌ها، توصیه‌هایی برای ارتقای کیفیت محله ارائه دهند. در اینجا ممکن است این سوال پیش بیاید که آیا طراحان شهری می‌توانند تنها بر نتایج تحلیل عینی تکیه کنند؟ با این حال، دیدگاه خوش بینانه‌ای در مورد کارایی مطالعات عینی در بین طراحان شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه وجود دارد، اما پیچیدگی کیفیت زندگی، ادغام تحقیقات عینی و ذهنی را برای ارائه تصویری روشن از فضاهای شهری حکم می‌کند. با این حال، همانطور

که ذکر شد، همبستگی بین تحلیل عینی و ذهنی مورد تردید قرار گرفته است و بنابراین طراحان شهری باید از هر دو نتایج استفاده کنند و همه جنبه‌ها را به دقت بسنجند. این پژوهش سعی دارد تحلیلی بر فضا سازی شهری در کیفیت زیست شهروندان شهر کربلا داشته باشد.

شهر کربلا دارای الگویی منحصر به فرد برای شهرهای دارای زیارتگاه در عراق استفضای شهری بیش از یک کیلومتر مربع را در جاده کمر بندی (جاده المحیت) که اطراف را احاطه کرده است، اشغال می‌کند. مرکز شهر شامل مساجد و زیارتگاه‌های امام حسین (ع) و برادرش حضرت عباس (ع) است. جاده کمر بندی با مناطق سرسبز در شمال به جز بخش جنوب شرقی شمال غربی شهر احاطه شده است، بنابراین منجر به راهی برای گسترش شهر به سمت این جهات می‌باشد. آنچه شهر کربلا را از بقیه شهرهای اسلامی متمایز می‌کند این واقعیت است که مسجد یا حرم نشان دهنده قلب شهر است، در حالی که حرم امام حسین و برادرش حضرت عباس (ع) و همچنین محدوده بین الاحرامین الشریفین (حرمین) نشان دهنده عناصر برنامه ریزی فضای شهری در مرکز شهر با عرض ۱۶۰ متر در ۳۰۰ متر طول است. فضای شهری شهر به طور کلی از بلوک‌های شهری زیر تشکیل شده است: الگوی فشرده‌ای که ساختاری همگن با بعد تاریخی تایید شده توسط آثاری از شهر را منعکس می‌کند. دیوار در محدوده این منطقه وجود دارد و منعکس کننده یک بافت ساختاری فشرده است که با سبک شهری هماهنگ می‌باشد. الگوی پراکنده نشان دهنده مولفه توسعه یافته در ساختار شهری در این بخش از شهر است که نشان دهنده یک فکر خوب و برنامه ریزی خودجوش برای توسعه بوده است. بافت شهری الگوی شعاعی از یک ساختار شهری با میدان مرکزی تشکیل شده است. بنابراین می‌توان بیان نمود که فضای شهری با توجه به وجود حرم شریفین دارای الگو و شرایط خاصی است که از منابع مادی و معنوی بیشماری تشکیل شده که می‌تواند به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر زیست شهروندان در این شهر تاثیرگذار باشد. از این رو سوال اصلی تحقیق بدین صورت می‌گردد که عوامل عینی و ذهنی فضای شهر کربلا چه تاثیراتی بر کیفیت زیست شهروندان دارد؟

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

فضا سازی شهری

توسعه فضایی شهرها، یعنی تکامل شکل شهری و آرایش فضایی کاربری‌ها، موضوعی حیاتی برای برنامه ریزی فضایی و حکمرانی شهری است و از دیرباز موضوع اصلی در ادبیات برنامه ریزی بوده است (Alberti, 1996, Kasanko et al., 2006). چندین مطالعه ویژگی‌های فضایی کلیدی سیستم‌های شهری را تجزیه و تحلیل کرده‌اند و چگونگی تأثیر آنها بر عملکرد شهرها از نظر تحرک (Camagni, Gibelli, & Rigamonti, 2002)، بهره‌وری انرژی و منابع (Alberti, 1999)، کاهش تغییرات آب و هوایی و سازگاری (Hamin & Gurran, 2009) و تنوع زیستی و خدمات اکوسیستم (Tratalos, Fuller, Warren, Davies, & Gaston, 2007) مورد بحث قرار گرفته است که در نهایت پایداری آنها را تعیین می‌کند (Jabareen, 2006). فضای شهری از محیط مادی شهری، فعالیت‌های عملکردی و ارزش‌های فرهنگی تشکیل شده است. توسعه فضایی شهری شکل اولیه شهرنشینی است که فرآیند توسعه اقتصاد شهری و جمعیت شهری، گسترش تدریجی مقیاس زمین ساخت و ساز شهری و تعدیل تدریجی ساختار کاربری زمین است که می‌تواند باعث تغییراتی در ساختار اقتصادی شهری، ساختار اجتماعی و ساختار عملکردی منطقه‌ای شدن شهری و شهرنشینی روند تکاملی دو طرفه را نشان می‌دهد. از یک سو، فضای داخلی شهری نیاز به تنظیم و بهبود مستمر دارد تا بهینه سازی و توسعه هماهنگ عملکردهای مختلف شهری تحقق یابد. از سوی دیگر، پیوند بین شهرها و مناطقی که در آن واقع شده‌اند تقویت می‌شوند، توسعه هماهنگ منطقه‌ای از نظر جمعیت، عملکرد، صنعت، حمل و نقل عمده و زیرساخت‌ها و موانع توسعه ناشی از موانع اداری و محدودیت‌های نهادی مورد تاکید قرار می‌گیرد (Mawenda, 2020).

بنابراین، مطالعه عمیق ساختار فضایی شهری انجام می‌شود. این امر برای چیدمان منطقی مناطق عملکردی شهری و توسعه هماهنگ بین شهرها و مناطق اهمیت زیادی دارد. در حال حاضر، تحقیق در مورد تجزیه و تحلیل توسعه فضایی عمدتاً بر بهینه سازی و تنظیم فضای شهری و بر تجمعات شهری در داخل منطقه یا در میان شهرهای متعدد با ارتباطات داخلی در منطقه متمرکز است (Dong, 2021). با توسعه فناوری داده‌های کلان، روش‌های تحقیق تحلیل فضایی شهری عمدتاً بر استفاده از داده‌های سنجش از دور، داده‌های نقشه حرارتی، داده‌های نقاط مورد علاقه (POI) و داده‌های رسانه‌های اجتماعی تمرکز دارد (Ye, 2019). در مقایسه با داده‌های پیمایش سنتی، این داده‌ها دارای تعداد نمونه هستند، به راحتی به دست می‌آیند، جزئیات دقیق‌تری از اطلاعات مکان مکانی را نشان می‌دهند و نیازهای مطالعات شهری را برآورده می‌کنند. داده‌های نور شبانه می‌تواند اطلاعات نزدیک به توزیع عواملی مانند جمعیت و شهر را منعکس کنند و عمدتاً در مطالعه گسترش و شهرنشینی شهری، کاربرد پارامترسازی و توزیع فضایی بلایا و رویدادهای بزرگ در برنامه ریزی فضایی را در بر دارد (Xie, 2019). در توسعه پویا فضای شهری داده‌ها به دو دسته تقسیم می‌شود. یک دسته، داده‌های آماری سنتی است، اما آمار مناطق اداری در سطح روستا و شهر (خیابان) به راحتی به دست نمی‌آید (Levin, 2020). به عنوان مثال، در داده‌های عمومی فعلی، داده‌های جمعیتی در بخش‌ها (شهرستان‌ها) شمارش می‌شوند و هیچ داده جمعیتی در واحدهای اداری در سطح خیابان (شهرستان) وجود ندارد. در عین حال، به دلیل روش‌های آماری سنتی ناهمبستگی کالیبر آماری و عوامل دست‌ساز، این فرآیند نمی‌تواند به‌طور دقیق ویژگی‌های توسعه فضای شهری را منعکس کند. دیگری از داده‌های سنجش از دور شبانه DMS و VIIRS برای تجزیه و تحلیل استفاده می‌کند که از محدودیت مرزهای اداری جلوگیری می‌کند (Mawenda, 2020).

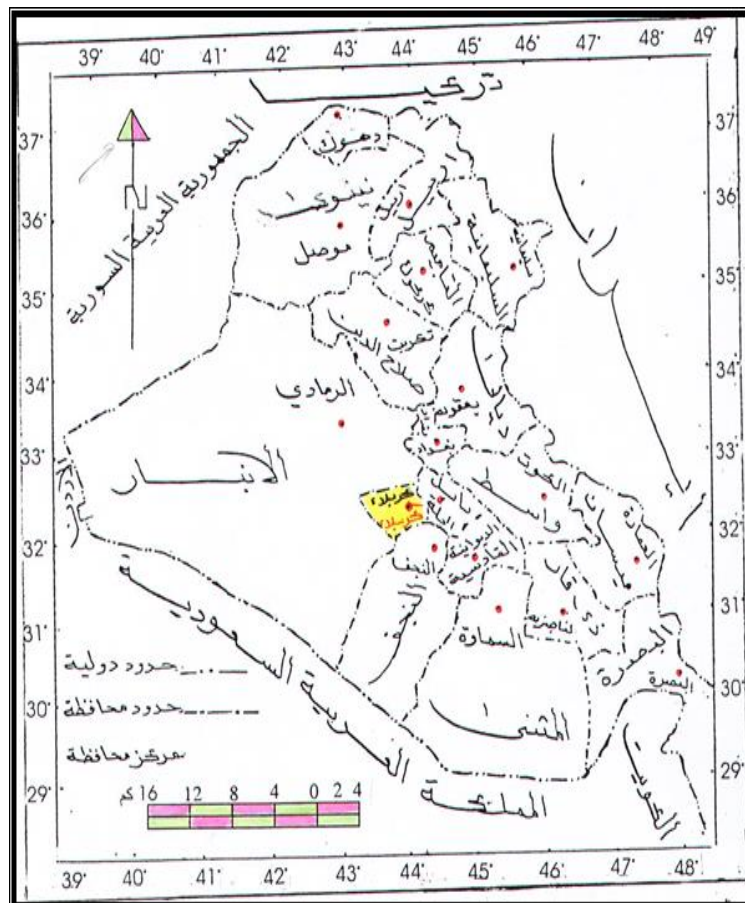
زیست پذیری شهری

زیست‌پذیری به آن دسته از ویژگی‌ها و شرایط فضایی، اجتماعی و محیطی اطلاق می‌شود که به‌ویژه به احساس رفاه فردی و جمعی انسان و احساس رضایت از ساکن بودن محله منحصر به فردشان کمک می‌کند. اکثر شهرهای پرجمعیت در کشورهای در حال توسعه در معرض برنامه ریزی و توسعه یک شهر فشرده هستند، همانطور که کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد سکونتگاه‌های انسانی. اعلام کرد، که می‌تواند راهی برای شهرنشینی پایدار در مقابله با منابع محدود زمین یک محیط شهری محروم، و نفوذ به اکولوژی طبیعی باشد (Chen, Hui, Long, & Tao, 2016; Hui, Liang, and Yip, 2018; Jacobs, 1992; Long, Chen, and Li, 2016). یک شهر فشرده معمولاً به عنوان یک حالت توسعه پایدار برای شهرهای پر تراکم در نظر گرفته می‌شود، زیرا خدمات مناسبی را در محله‌ها ارائه می‌دهد، سفر وسایل نقلیه را کاهش می‌دهد و با گسترش شهری مقابله می‌کند (Chen, Jia, and Lau, 2008; Long, Radke, Chen, & Chan, 2016). با چنین تمرکز بالایی از ساکنان، خدمات و کالاها، برنامه ریزی بهتر برای شهرهای فشرده می‌تواند منجر به کاهش استفاده از زمین، انتشار گازهای گلخانه‌ای و ردپای کربن شود. ارائه تبادل اطلاعات و نوآوری بیشتر؛ و ایجاد انگیزه برای سرزندگی شهرها ساختار فضایی شهری به عنوان یک تعریف انتزاعی یا تعمیم یافته از توزیع فضای جغرافیایی توصیف می‌شود. درک ساختار فضایی شهری اهمیت قانع‌کننده‌ای در توسعه استراتژی‌های برنامه‌ریزی و حمایت‌های سیاست‌گذاری برای ساخت شهرهای قابل زندگی، سرزنده و با تراکم بالا دارد که می‌تواند در زمینه عملکردها و فعالیت‌ها اندازه‌گیری شود.

روش پژوهش

طرح پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی است. در هر پژوهشی برای توصیف و اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش از ابزار مناسب با آن استفاده می‌شود. در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه پیشینه مطالعات داخلی و خارجی استفاده شده است. با مطالعه تحقیقات و مطالعات سایر پژوهشگران، مجلات تخصصی و مرتبط اطلاعات مورد نیاز گردآورده شده است.

این استان در مرکز عراق در جنوب غربی استان بغداد (بایتخت) قرار دارد که حدود (۱۰۰) کیلومتر با آن فاصله و به این ترتیب با استان بابل در شرق و شمال شرق، استان الانبار از غرب و شمال غرب و استان نجف از جنوب مرز سیاسی دارد. وسعت آن (۵۰۳۴) کیلومتر مربع است، بنابراین مقدار (۱.۲٪) از مساحت آن را تشکیل می‌دهد. این منطقه بین منطقه فلات که حدود ۶۵ درصد از مساحت استان را تشکیل می‌دهد و سطح آب که مساحتی معادل (۸۴۴) کیلومتر مربع دارد که به نسبت ۶.۱۶ درصد بقیه مساحت استانداری در محدوده دشت رسوبی قرار دارد (مجموعه آماری سالانه، ۲۰۱۷). استان به شکلی که در نقشه شماره (۱) آمده است از (۷) واحد اداری (۳) بخش تشکیل و (۴) نواحی فرعی شده است. همانطور که در نقشه می‌بینیم سکونتگاه‌های انسانی (واحد‌های اداری) در فرمانداری به استثنای مرکز عین الله در محدوده دشت رسوبی نزدیک و محصور هستند. بخش تمر که در محدوده فلات واقع شده است و در برآوردهای سال ۲۰۰۷ جمعیت آن حدود ۳۸ درصد از کل جمعیت استان بوده است و می‌توان گفت که موقعیت جغرافیایی فرمانداری که مساحت آن را بین فلات تقسیم کرده است. مساحت و سطح آب از یک طرف در دریاچه الرزاز و از طرف دیگر دشت رسوبی باریک نشان داده شده است، نقش عمده‌ای در تعیین جمعیت متمرکز در ناحیه باریک دشت دارد و منطقه فلات به دلیل اینکه کم جمعیت بوده است. دارای ویژگی‌های جغرافیایی است که جمعیت را بیرون می‌کند و آنها را تشویق به سکونت در آنجا نمی‌کند مگر در مناطقی خاص، بر خلاف موقعیت استان همسایه بابل که در محدوده دشت رسوبی قرار دارد، جایی که زمین‌های هموار دشت بیشتر مساحت آن را تشکیل می‌دهد. و به این ترتیب سکونتگاه‌های انسانی در تمام نقاط استان توزیع شد (الحسنوی، ۲۰۰۷).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی استان کربلا

بحث و یافته‌های تحقیق

تحلیلی بر فضاسازی شهری در کیفیت زیست‌شهروندان کربلا

مراحل شهری که شهر کربلا طی کرده مشابه مراحل ریخت‌شناسی که شهر عربی-اسلامی طی نموده است، با توجه به ماهیت و تاریخ شهر، سرعت رشد و توانایی آن در گذر زمان با بهره‌گیری از ویژگی‌های موقعیت آن به پنج یا شش مرحله طبقه‌بندی شد. برای شناسایی برجسته‌ترین این مراحل که شهر کربلا از آن عبور کرده است باید ویژگی‌های هر مرحله و تاثیر آن را بررسی کرد.

مرحله شکل‌گیری

این مرحله یکی از طولانی‌ترین مراحل ریخت‌شناسی به‌شمار می‌رود که به طور کلی شهر عربی آن را طی کرده است، زیرا به دلیل فقدان میراث مادی در سطح برنامه‌ریزی و شکل‌گیری، با ابهامات زیادی مواجه شده است. تاریخ شهر کربلا که از موقعیت جغرافیایی مهمی برخوردار است، از قدیم الایام اهمیت زیادی پیدا کرده است. اولین آغاز پیدایش شهر کربلا تا زمانی که چندین دور از واقعه شهادت امام حسین علیه السلام در سال ۶۱ هجری قمری، شهر ظاهر شد و اولین هسته آن مرقد امام حسین علیه السلام بود که مختار بن ابی عبیده ثقفی حاکم کوفه گنبد کوچکی از آجر و گچ بر روی آن بنا کرد و اولین کسی بود که ضریح امام حسین را ساخت و در سال (۶۵ هجری قمری - ۶۸۵ میلادی) بنا کرد. هسته اصلی که شهر به شکل خانه‌های کوچک پراکنده در اطراف آن رشد می‌کرد و این حالت تا زمانی که ساکنان و خانه‌ها در آن ایجاد شدند، باقی ماند. این مرحله یکی از مهمترین مراحل ریخت‌شناسی در زندگی شهر به حساب می‌آید زیرا نشان دهنده اولین آغاز پیدایش و رشد آن است که از پایان عصری خبر می‌دهد که این منطقه در دره‌های کویری پراکنده شده و آغاز به کار می‌کند. عصر جدیدی که در نتیجه تجمع جمعیت حول هسته جدیدی که محل قبر حسین علیه السلام است به وجود آمد. می‌توان گفت توسعه و پیدایش شهر ارتباط تنگاتنگی با معماری حرم دارد هر معماری که روی حرم اتفاق بیفتد تاثیر مثبتی بر شهر می‌گذارد و بالعکس حرم امام حسین (علیه السلام) او در طول تاریخ مورد عملیات بازسازی متعددی قرار گرفت که اولین آن در سال (۶۸۴ میلادی) آغاز شد و طی آن روستای کوچکی در اطراف آن ساخته شد. مجموعه‌ای از خانه‌های کوچک ساخته شده از گل و تنه خرما این روستا در طول هفتاد سال به تدریج شروع به رشد کرد تا اینکه در سال (۱۳۲ هجری قمری - ۷۵۰ میلادی) و تأسیس دولت عباسی، دولت بنی امیه فروپاشید. در همان سال شهر کربلا با سرعت بیشتری نسبت به قبل شروع به رشد کرد و در زمان امویان به دلیل عامل مذهبی روند ساخت خانه‌ها و اقامتگاه‌ها در اطراف حرم گسترش یافت، زیرا بعدها این شهر به مرکزی تبدیل شد که مورد توجه قرار گرفت. ساکنان اطراف حرم به ویژه در زمان خلافت مأمون عباسی که در سال ۱۹۳ هجری قمری - ۸۰۹ میلادی بنای زیارتگاه را ساختند، این شهر با یک عقب‌نشینی بزرگ شهری روبرو شد (الجمیلی، ۲۰۱۲).

خلافت متوکل عباسی

در سال (۲۳۶ هجری قمری - ۸۲۰ میلادی) دستور تخریب قبر الحسین و بناهای اطراف را داد و از زیارت مردم جلوگیری کرد که این عقب‌نشینی شهری در شکل‌گیری شهر تأثیر گذاشت. هم از بعد برنامه‌ریزی و هم از بعد اجتماعی به دلیل ویرانی‌هایی که بر مسکن و مغازه‌های تجاری در طول دوران خلافت او وارد شد، اما شهری که پس از به دست گرفتن خلافت فرزندش المنتصر بالله رو به رشد شد (۲۴۷ هجری قمری - ۸۶۱ م). که دستور بازسازی حرم و خانه‌ها و مغازه‌های کنار آن را صادر کرد، حتی دو قرن نگذشته بود که شهر کوچکی در اطراف قبور ائمه که هزاران نفر از ساکنان آن را در خود جای داده بود رشد کرد. ثبات و آرامشی که شهر در جریان ساخت و ساز امامان نخستین شاهد بود دیواری از شهر که اطراف حرم و طبقات اطراف آن را احاطه کرده است در سال (۳۷۱ هجری قمری - ۹۸۲ میلادی) شهر رونق گرفت و کاروانسراها و بازارها ساخته شد. شهر در اطراف حرم شکلی مدور به خود گرفت و در سال (۴۷۹ هجری قمری - ۱۰۸۷ میلادی) دیوار شهر در زمان سلجوقیان بازسازی شد و

بعد شهرنشینی شهر در سال ۱۳۹۰ افزایش یافت. دو قرن هفتم و هشتم هجری قمری، به ویژه ایام جلایریان، این مرحله مهم در زندگی شهر با پیدایش اشکال مهم شهری که بر ظاهر بیرونی آن سایه انداخته است، مشخص می‌شود که مهمترین آنها، در کنار حرم امام حسین (علیه السلام) همراه با شبکه‌ای از مسیرها و جاده‌های پرپیچ و خم که خانه‌ها و سکونتگاه‌ها را به هسته شهر متصل می‌کند هسته نمایان شده است (مالک، ۲۰۰۳).

مرحله رشد شهر کربلا پس از تسلط شاه اسماعیل صفوی بر عراق در سال (۹۱۴ هجری قمری - ۱۵۰۸ میلادی) رشد شهری وارد فاز شهری جدیدی شد و شهر به دست دولت صفویه گسترش یافت، بنابراین شهر از نظر شهری گسترش یافت. شکل دایره‌ای دور قبور امامان و پس از تسلط عثمانی‌ها بر عراق (۹۱۴ هجری قمری - ۱۵۳۵ م.) و در زمان سلطنت سلطان سلیمان، شهر مورد توجه وسیع او قرار گرفت و این سلطان تمام تلاش خود را به کار گرفت تا به عتبات عالیات رسیدگی کند و دستور داد تا رودخانه‌ای برای آبیاری شهر بنا کنند و به نام او (رود سلیمانیه) نامیده شد که امروزه (حسینیه رود) نامیده می‌شود و تا به امروز آبیاری زمین‌های شهر ادامه دارد. در قرن هفدهم و هجدهم پس از میلاد، شهر کربلا همچنان موضوع درگیری طولانی بین دولت‌های عثمانی و ایران بود که بر توسعه شهر تأثیر منفی گذاشت. این شهر در سال ۱۸۰۱ میلادی مورد حمله شدید وهابی‌ها قرار گرفت. که به شهر هجوم آوردند و دیوارهای آن را خراب کردند و بازارهای آن را غارت کردند و زیارتگاه‌ها را به آتش کشیدند و در پی این واقعه فرماندار عثمانی در بغداد دستور حصار کشی شهر را داد و با دیواری مخصوص برای دفع این گونه حملات شش دروازه داشت که این دیوار تا به امروز در این شهر شناخته شده است. این دیوار تا پایان دوران عثمانیان در عراق پابرجا ماند و در سال ۱۸۵۷ میلادی در زمان حاکمیت فرماندار عثمانی بغداد سردار عمر پاشا با توافق دولت انگلیس این شهر در سال ۱۸۶۹ به یک سنجک (استان) متعلق به ایالت بغداد تبدیل شد. در نتیجه، فرماندار عثمانی، میدحات پاشا، اصلاحات عمده شهری را در شهر انجام داد و توسعه جدیدی از شهر را در خارج از دیوارهای آن انجام داد تا آشکار شود. محل جدیدی که آن را العباسیه الشرقيه نامید سپس این محل به دو قسمت العباسیه الشرقيه و العباسیه الغربیه گسترش یافت و بدین ترتیب شهر کربلا به دو قسمت تقسیم شد (عبد الباقی، ۲۰۰۳).

قسمت اول: بخش قدیم یا آنچه کربلای قدیم نامیده می‌شود، بخش دوم یا آنچه کربلای جدید نامیده می‌شود، بخشی است که در زمان حکومت میدحات پاشا در سال ۱۸۶۹ برنامه ریزی شد و به سبک مهندسی فوق العاده ساخته شد. شهر کربلا در سال ۱۸۸۰ میلادی پس از ساخت آن به سطح شهرهای میانی عراق ارتقا یافت و خیابان‌ها، محله‌ها و مغازه‌های آن را برنامه‌ریزی کرد و سپس آن را به تمام شهرهای کوچک مجاور پیوند داد. در این دوره، رئیس مأموریت آثار باستانی پنسیلوانیا در سال ۱۸۹۲، شهر را شهری آباد توصیف کرد که فراتر از دیوارهای باستانی خود، با خیابان‌های عریض و پیاده روهای منظم، گسترش یافت و جمعیت آن به (۶۰) هزار نفر رسید. شهر توانسته است از موجودیت فیزیکی خود (دیوار) خلاص شود و به بیرون گسترش یابد و خروج خود را از مورفولوژی ارگانیک به گسترش راحت به بیرون اعلام کند.

مرحله بلوغ و تکمیل

این مرحله یکی از مراحل مهم زندگی شهر، ساکنان و خدمات آن به شمار می‌رود، زیرا ساختار آن به صورت شهری یکپارچه شد و خدمات عمومی آن پس از غفلت فراوان به وجود آمد و برنامه ریزی شد. مرحله از آنجا ناشی می‌شود که عراق از اقتدار اشغال خارجی (عثمانی و انگلیس) خارج شد و شاهد تأسیس دولت مدرن عراق بود. در سال ۱۹۲۱ شهرنشینی در شهر مانند سایر شهرهای بزرگ عراقی شروع به تغییر کرد. زمانی که روش‌های جدید ساخت و ساز مطرح شد و الگوهای شهری در طرح‌ها و عناصر واژگان معماری غربی، به‌ویژه ساختمان‌هایی که در خارج از محدوده شهر قدیم توسعه یافته بودند، تغییر کرد، به همین دلیل مناطق جدید شهر شروع به دور شدن از محدوده‌های باریک کردند. کوچه‌ها و جاده‌های پرپیچ‌وخم که... به دلیل بخش قدیمی‌اش متمایز است که باعث افزایش جمعیت شهر بر اساس سرشماری سال ۱۹۴۷ به (۴۴۱۵۰) نفر شد. این شهر به شاخه‌ای از خط راه آهن متصل بود که بغداد را به بصره در سال ۱۹۲۳ به طول (۳۸.۵ کیلومتر) هنگامی که به خط اصلی که از سد ال‌هندیه می‌گذرد متصل شد،

ایستگاه قطاری در جنوب شهر ایجاد شد که عامل جدیدی برای گسترش شهر بود. شهر که منجر به گسترش بیشتر آن به سمت جنوب شد و از طریق آن رشد سریع جمعیت و گسترش مغازه‌های مسکونی آن افزایش یافت. در پایان دهه چهل زمین‌های مسکونی جدید در ضلع غربی و جنوبی شهر توزیع شد، بنابراین محله حسین در سال ۱۹۵۸ تأسیس شد (الکلیدار، ۲۰۱۴).

جنوب شهر و محله معلمان در اواخر دهه پنجاه و به دنبال آن محله‌های عباس، السعديه، الجامیه و الانصار قرار گرفتند تا اینکه مساحت شهر به اندازه برآورد شد. اواخر دهه پنجاه در حدود ۲۵ کیلومتر مربع در سال ۱۹۵۸ بنیاد یونانی دوکسیادیس طرحی را برای شهر کربلا تدوین کرد که شامل مراحل توسعه شهری آن تا سال ۲۰۰۰ بود، اما فقط در برخی از جنبه‌ها اجرا شد. در دهه شصت قرن گذشته، مورفولوژی شهر با ویژگی‌هایی پیشی گرفته از مراحل مورفولوژیکی پیشین بود و بدون شک این مرحله یکی از مهم‌ترین مراحل شهر است، زیرا حاصل دستاوردهای شهر از نظر شهری و شهری است. ساختار جمعیت و یکپارچگی شهری که از طریق آن خدمات شهر متبلور شد که بخش قابل توجهی از کاربری‌های شهری معاصر آن را تشکیل می‌داد. این مرحله با رشد سریع و گسترش عمده که شامل مناطق مسکونی و افزایش تعداد جمعیت آن می‌شد مشخص شد. به عنوان یک نتیجه از توسعه و رشد اقتصادی تجربه شده توسط این شهر به دلیل اینکه پایه اقتصادی قوی آن است، مبتنی بر فعالیت تجاری و گردشگری است که ارتباط نزدیکی با کارکرد مذهبی که شهر از بدو پیدایش تا به امروز از آن برخوردار بوده است. شمال غرب و محورهای رشد فعلی و آتی شهر تا جایی که بخش مهمی از برنامه اساسی خود را که تا سال ۱۳۷۹ برای آن تهیه شده بود جذب کرد از یک سو و روند رشد شهری در چارچوب توسعه همه جانبه و از سوی دیگر وضعیت در آن دوره دنبال شد. مساحت شهر در این مرحله به حدود (۵۲ کیلومتر مربع) می‌رسید. شهر در این دوره‌های تاریخی طرهای شهری زیادی را توسعه داد که می‌توان آن را طرح‌های مهمی دانست که زندگی مردم شهر و ساختار شهری را تغییر داد که برجسته ترین آنها را به شرح زیر خلاصه می‌کنیم:

طرح والی مدحت پاشا در سال ۱۸۶۹ م

والی عثمانی مدحت پاشا مشهور بود که مانند بقیه فرمانداران عثمانی که در طول پنج قرن امپراتوری عثمانی بر عراق حکومت می‌کردند نیست، بلکه یکی از بزرگان آن بود و تنها به خاطر علاقه‌اش به جنبه‌های شهری شهرت داشت. زندگی و اصلاحات مدنی، تقلید از زندگی اروپایی را وسیله‌ای برای اصلاحات خود قرار داد و در دوران حکومت خود شاهد بود که بسیاری از شهرهای عراق دستخوش اصلاحات عمده شهری شدند، مانند شهر بغداد، ناصریه، کربلا و غیره. از آنجایی که توانست جلوه‌های شهری جدیدی را به عراق معرفی کند، از جمله آنچه در شهر کربلا اجرا شد، که والی در سال ۱۸۶۹ میلادی از آن بازدید کرد، بنابراین دستور داد بخشی از دیوار اطراف آن را تخریب کنند و قسمت‌های جنوبی و جنوب غربی آن را محدود کنند. گسترش شهری به منظور کاهش شدت ازدحام و تراکم شهری که شهر در آن دوره شاهد آن بود را کاهش داد و گسترش شهری جدیدی را به سبک مدرن برنامه ریزی و ساخت و ساز ایجاد کرد و به شهر اجازه داد تا از انزوای خود در دیوار بیرون آمد و به آن اجازه داد تا با آزادی کامل به سمت قسمت‌های جنوبی خود گسترش یابد (بهجت، ۱۹۸۰).

طرح بنیاد یونانی Doxiadis 1958

عراق در برنامه‌ریزی بسیاری از شهرها و کلان‌شهرهای خود از شرکت‌های متخصص در برنامه‌ریزی شهری و معروف به توسعه طرح‌های اساسی استفاده کرد. موسسه یونانی Doxiadis یکی از معروف‌ترین شرکت‌های بین‌المللی در زمینه شهرسازی و شهرسازی محسوب می‌شود. کار برنامه ریزی انجام شده توسط این موسسه در عراق، فلسفه معماری آمریکایی را در خود داشت که سعی در پیاده سازی آن داشت. در بسیاری از استان‌ها مانند بغداد، اربیل و کربلا در سال ۱۹۵۶، شورای بازسازی عراق به بنیاد Doxiades واگذار کرد تا پایه‌های اولیه را توسعه دهد. برنامه ریزی برای شهر کربلا پس از افزایش جمعیت و گسترش شهری در آنجا بنیاد بررسی‌های میدانی و مطالعات دقیق از تمامی بخش‌های شهر و نهادهای حیاتی آن انجام داد و در نهایت بنیاد گزارش نهایی خود را تهیه کرد. وضعیت شهری شهر کربلا شامل یک مطالعه تلفیقی، پیشنهادها و مجموعه‌ای از توصیه‌ها می‌باشد که با عنوان (آینده شهر کربلا) مطالعه میدانی دقیقی در خصوص ماهیت جغرافیایی، اجتماعی، جمعیتی و ... می‌باشد. واقعیت خدماتی

شهر کربلا مجهز به نقشه‌های دقیق سایت بنیاد داکسیادیس در توسعه طرح شهر کربلا ثابت کرده است که امکان افزودن الحاقات شهری جدید را در آینده فراهم می‌کند. شرایط پیشنهاد مسکن ارائه شده توسط شرکت برای شهر کربلا، گسترش شهری به سمت جنوب شرقی شهر است که با ظهور بسیاری از محله‌های مسکونی جدید نشان داده می‌شود که مهمترین آنها الحسین است. محله به عنوان ساده‌ترین محور در گسترش شهر است. در مورد افزایش جمعیت، بنیاد انتظار افزایش سریع جمعیت به دلیل نرخ بالای مهاجرت جمعیت را داشت. در مورد خدمات، این مطالعه تبدیل مرکز شهر سنتی به مرکزی را پیشنهاد کرد. فقط کاربری‌های مذهبی و فرهنگی را شامل می‌شود و همچنین لغو کلیه املاک خصوصی و انتقال ساکنان آن به مناطق مسکونی و محله‌های جدید را توصیه می‌کند (علی الوردی، ۲۰۰۵).

پلان وزارت حکومت محلی ۱۹۷۱ م

اداره کل شهر سازی وابسته به وزارت ارگان‌های محلی در آن زمان طرحی را برای شهر کربلا ارائه کرد که شامل اصلاحیه مهمی در برخی از توصیه‌های بنیاد دوکسیدس بود که این طرح شامل دو هدف اساسی بود: اول: تعیین جهت رشد شهری شهر در دو محور اصلی، اول به سمت جنوب شرقی شهر (جاده کربلا - نجف) و دوم به سمت شمال غرب (جاده دریاچه الرزازه). دوم / گسترش جدید شهر از طریق ایجاد محله‌های جدید و گسترش بزرگراه‌هایی که محله‌های مسکونی را به مرکز متصل می‌کند.

پروژه توسعه حرمین شریفین ۱۹۷۷

این یکی از پروژه‌های پیشگام شهری عراق است که توسط وزارت برنامه‌ریزی برای رسیدگی به بحران‌های منطقه مرکزی شهر کربلا انجام شده است که به دنبال بازگشایی راه‌ها و خیابان‌های اصلی و مهم در شهر است که وظیفه آن ایجاد ارتباط است. و ارتباط امن بین الحرمین از آنجایی که مسیرهای ارتباطی آنها به دلیل تنگ و پر پیچ و خم بودن مسیرها و همچنین ظرفیت کم آنها برای رهگذران و بازدیدکنندگان برای این منظور کافی نیست. خیابان‌هایی که تا به امروز وجود دارند مانند خیابان قبله امام حسین، خیابان صاحب الزمان و دیگر خیابان‌های فرعی.

طرح وزارت برنامه ریزی در سال ۱۹۷۸

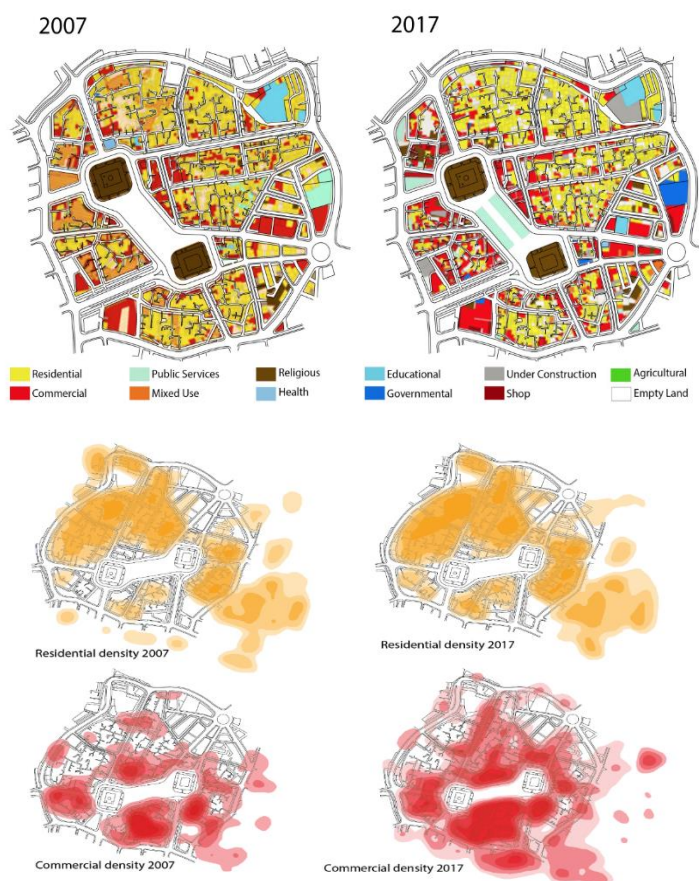
در مرداد ماه ۱۹۷۸، اداره برنامه ریزی و مهندسی برنامه ریزی گسترده‌ای را در مورد توسعه شهری و جمعیتی شهر کربلا با عنوان (شهر کربلا، بررسی وضعیت میدانی و تحلیل واقعیت) انجام داد. که در طول دهه هشتاد برای جهت دهی به رشد شهری شهر مورد اتکا قرار گرفت. این مطالعه جهت گیری طرح کلی شهر را به سمت دو محور قبلی (جاده نجف) و (جاده الرزازه) به عنوان بهترین توسعه شهری نشان می‌دهد. محورهای انبساط توصیه‌های این طرح دولتی با توزیع زمین‌های مسکونی بین اهالی در آن دوره توسط مقامات مسئول اجرایی شد، به طوری که محله‌های جدید زیادی مانند محله‌های ستادی اول و دوم، المعملجی، الحر، ال. عسرا و سایرین تا این که محله‌های مسکونی شهر کربلا به بیش از ۴۰ محله رسید که بیشتر آنها در بخش الجزیره قرار دارند که به قطب جدید مسکن و شهر سازی تبدیل شده است (عقیل نوری، ۲۰۰۴).

شهر کربلا و وضعیت شهری کنونی آن

چهار نوع کاربری عمده در داخل شهر وجود دارد: مذهبی و علمی، تجاری، مسکونی و حمل و نقل (صادق، ۲۰۱۷). بر اساس تحلیل کاربری اراضی در تحقیق منطقه در سال ۲۰۱۷ در مقایسه با سال ۲۰۰۷، یکی از تغییرات اصلی نسبتاً عظیم است کاهش کاربری اراضی مسکونی و چگونگی تبدیل آن به کاربری تجاری به دلیل بهبود وضعیت اقتصادی و نیاز به خدمات مرتبط با بازدیدکنندگان است. شکل (۱) نشان می‌دهد که چگونه استفاده تجاری از سال ۲۰۰۷ در مقایسه با ۲۰۱۷ بر شهر قدیمی تسلط یافته است. علاوه بر این، با برشمردن این کاربردها با نرم افزار GIS، افزایش تراکم کاربری تجاری و آن جایگزینی کاربری مسکونی، به ویژه در نواحی جنوبی شهر قدیمی و اطراف محدوده بین الحرمین به وضوح قابل مشاهده است. شهر کربلا زمانی به

اوج یکپارچگی شهری رسید که مقدمات اجزای یک شهر اسلامی را کسب کرد این مرکز متشکل از یک مرکز مذهبی با سایر فعالیت‌های عمومی مانند بازار است که در اطراف مرکز مقدس جمع شده است.

شهر کربلا به ویژگی‌های اسلامی اصیل دست یافت شهر در نتیجه فعالیت‌ها، ایدئولوژی‌ها و تمدن‌های مختلف که منجر به تراز فعلی استفاده از زمین پس از تحولات فراوان در بافت شهری - به عنوان مثال، احداث خیابان‌های عریض مستقیم و حذف مناطق سنتی - وجود داشته است تأثیر منفی قابل توجهی بر ترکیب کاربری زمین دینی، آموزشی داشته است. به عنوان مثال، توابع مسکونی به دلیل استفاده‌های تجاری جدید از بین رفته‌اند رستوران‌ها و هتل‌های بیشتری باز می‌شوند، در حالی که مناطق سنتی نزدیک حرم‌های مقدس تخریب شده است.

شکل ۲. کاربری زمین در سال ۲۰۱۷ در مقایسه با ۲۰۰۷

عناصر عینی فضاسازی شهری و کیفیت زندگی شهروندان

سیستم جمع آوری زباله جامد

سازمان‌ها عملکرد سیستم جمع آوری زباله جامد را ارزیابی می‌کنند توانایی ارزیابی هر فعالیت معین از نظر تصمیم سرمایه گذاری اقدامات، پذیرش عمومی، مشارکت اجتماعی و محیطی مطالبات (Saramifar, 2020). این به تصمیم گیری در مورد اقدامات اصلاحی برای بهبود عملکرد و پیش بینی های آینده کمک می‌کند. هزینه عملیات - فعالیت یکی از معیارهای عملکردی برای پسماند جامد است، مسافت طی شده توسط وسایل نقلیه برای حمل و نقل، مقدار زباله جمع آوری شده، برنامه ریزی و مسیریابی وسایل نقلیه، و تعداد کامیون زباله سایر شاخص‌ها، توسط جوهانسون، گزارش شده است که شامل کل هزینه‌های عملیاتی سیستم، هزینه‌های جریمه، ساعات کار و تعداد کل کانتینرها، مدیریت صحیح MSW در هر مرحله مورد نیاز است. فرآیند، از جمله تولید،

جمع آوری، انتقال، حمل و نقل، و دفع ترکیبات و حجم MSW باید به دلیل مدیریت صحیح در مرحله دفع باشد و همچنین برای انتخاب روش مناسب و ایجاد محیط نیازهای روانی، بهداشت عمومی، حفظ منابع، محیط زیست و زیبایی شناسی مورد توجه قرار گیرد. در یک سیستم مدیریت زباله جامد، ضروری ترین فرآیند هزینه های دفع کلی، جمع آوری زباله جامد است. اجرای بهینه سازی مسیر در دفع زباله جامد بسیار مهم است مسیرهای جمع آوری زباله به منظور کاهش کل دفع زباله جامد هزینه های پولی مسیریابی کارآمدتر وسایل نقلیه جمع آوری زباله جامد منجر به کاهش زمان جمع آوری می شود. شکل (۳) مسیرهای دفع زباله جامد در شهر کربلا را نشان می دهد که مسیری خوب و مناسب می باشد در نتیجه در کیفیت زندگی شهروندان تاثیر گذار است (Salah Sahib, 2021).

شکل ۳. طرح محله شهداء الملحق و ذوابط العصر که کوتاه ترین مسیر را نشان می دهد.

برنامه ریزی تراکم جمعیت و رشد جمعیت

در آینده مفهوم تراکم جمعیت یا آنچه اضافه جمعیت نامیده می شود یکی از برجسته ترین مفاهیم برنامه ریزی است که توجه جغرافی دانان و برنامه ریزان را به خود جلب کرده است. تراکم جمعیت به معنای نسبت تعداد افراد به منطقه ای است که در آن زندگی می کنند. جمعیت شهرهای مذهبی به طور کلی به دلیل عامل مهاجرت و افزایش نسبت مهاجران بیشتر از سایر شهرها در حال افزایش است، به طوری که جمعیت شهر کربلا در سال ۲۰۰۵ به (۴۵۴۷۲۶) نفر رسید. با نرخ رشد جمعیت برای سال های (۲۰۰۵ - ۲۰۱۰) (۴.۲٪)، نسبت جمعیت شهری به (۶۵٪) از جمعیت استان در سال ۲۰۱۰ رسیده است که شهر کربلا (۸۲.۴٪) جمعیت شهری را تشکیل می دهد. و این درصد بالایی در نرخ جمعیت شهری است و باعث شده است که نرخ تراکم عمومی جمعیت در شهر به ۸۵.۴ نفر در هکتار برسد اگر بدانیم مساحت شهر به (۵۳۲۲ هکتار) رسیده است که در آن جمعیت شهر بین سه بخش مسکونی که شامل (۵۷) محله می باشد توزیع شده است (Farhan, 2018).

عدم تعادل در توزیع جغرافیایی جمعیت

یکی از بارزترین مشکلات مرتبط با افزایش جمعیت به عنوان یک نتیجه مستقیم، تمرکز جمعیت در مناطق محدود شهری است که منجر به نرخ بالای تراکم عمومی جمعیت می شود، بنابراین این نوع عدم تعادل در فرآیند توزیع فضایی تراکم ها رخ می دهد. که باعث ایجاد عدم تعادل مستقیم در توزیع «خدمات» از همه نوع، اجتماعی و عمومی می شود که منجر به دشواری یک فرد در دستیابی به مقدار مناسبی از خدمات می شود (۱۸)، و تراکم عمومی در شهر از یک واحد مسکونی متفاوت است. با توجه به بسیاری از شاخص های شهری که شاید بارزترین آن ها قدمت منطقه مسکونی و مجاورت آن با مراکز ارائه خدمات و در دسترس بودن شبکه راه های مناسب و همچنین با توجه به میانگین فاصله تا شهر باشد. مرکز، متوسط تراکم جمعیت در بخش قدیمی شهر (۱۳۶ نفر در هکتار)، (۱۰۲ نفر در هکتار) در بخش حیدریه و (۵۰.۲ نفر در هکتار) در بخش جزیره بوده است، در حالی که تراکم عمومی

در شهر (۸۵.۴) بوده است. این توزیع فضایی تراکم جمعیت نشانه‌های متعددی را نشان می‌دهد که مهمترین آنها عدم تعادل محسوس در توزیع سیستم خدمات در بین جمعیت است که علاوه بر تأثیر منفی بر فرآیند برنامه ریزی نیروی کار، مستقیماً بر روند توسعه در شهر و پراکندگی نسبی آن تأثیر می‌گذارد (عبیر سرور، ۲۰۱۷).

عدم تعادل در توزیع خدمات به مردم

توزیع عادلانه خدمات به مردم منافع زیادی را برای فرد و جامعه در داخل شهر به همراه دارد، زیرا محیط مسکونی سالمی را فراهم می‌کند که اثرات آن در فعالیت‌ها و سرزندگی مختلف انسان منعکس می‌شود و منجر به افزایش تولید و برآورده شدن خواسته‌های آنها می‌شود. خدمات شهری به دو نوع تقسیم می‌شوند: اولی خدمات مسکونی مولد است که مستقیماً برای خدمت به ساکنان بخش مسکونی یا در سطح محله مسکونی هدایت می‌شود و دیگری مولد برای خدمت به مؤسسات تولیدی در داخل یا اطراف بخش است. خدمات جاده‌ای، منابع برق، آب آشامیدنی و غیره، و مفهوم خدمات را می‌توان از نظر جغرافیایی به این صورت تعریف کرد: «گروهی از کالاهای مصرفی که مستقیماً برای برآوردن نیازها و خواسته‌های مردم مطابق با سلیقه و خواسته‌های آنها هدایت می‌شوند و ممکن مادی یا غیر مادی باشد. این شهر مرکز مهمی برای ارائه خدمات به ساکنین خود از یک سو و ساکنان مناطق از سوی دیگر است و بدون حضور خدمات در آنجا به منطقه مناسبی برای اسکان تبدیل نمی‌شود. شهر کربلا سیستم متفاوتی از خدمات را ارائه می‌دهد که مهمترین آنها خدمات مذهبی است که آن را به مکانی مهم برای تمرکز خدمات تبدیل کرده است. محله‌هایی هستند که از نظر حجم خدمات با کمبود قابل توجهی مواجه هستند. ضلع شرقی شهر و محله صنعتی در ضلع جنوب شرقی قرار دارد. این مکان‌ها شبکه‌ای از محله‌های زاغه نشین را تشکیل می‌دهند که در زندگی خود شبیه به شهرها هستند. از این رو، واضح است که اولاً کنترل افزایش جمعیت، و توزیع تراکم جمعیت به نحوی که اطمینان حاصل شود که فرد به میزان مناسب خدمات اولیه را دریافت می‌کند، ثانیاً، دو امر بسیار مهم است که باید در همه رویه‌های برنامه ریزی حال و آینده مورد توجه قرار گیرد (صافیتا، ۲۰۰۷).

مساکن شهر کربلا

بورک در مورد ساخت شهر کربلا صحبت می‌کند و می‌گوید: «این شهر از نظر ساخت شبیه بقیه شهرهای عراق است که خانه‌های برجسته و بالکن‌های شیشه‌ای که توسط ستون‌های چوبی ساده (شناشیل) تکیه می‌شوند. در کنار این خانه‌های سنتی، محله‌های مسکونی ساخته شده با بتن مسلح نیز وجود دارد که محله‌های کارمند و افسری است. که به کارمندان دولت اختصاص داشت و در جنوب غربی مرکز شهر و تقریباً در سه کیلومتری آن قرار دارد در سال ۱۹۵۵ میلادی استاندار کربلا توسط السید حسن السعد (محله الحسین) ایجاد شد. که در جنوب غربی مرکز شهر و در ۳ کیلومتری جاده جدید کربلا - نجف و در مجاورت محله مسکن قرار دارد، این محله یکی از محله‌های مدرن موجود در کربلا و بزرگترین آن محسوب می‌شود. به صورت دایره‌ای با هتل جهانگردی کربلا در وسط و مناطق در آن توزیع شده است (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵). در دهه ۱۹۶۰ محله‌های جدیدی ایجاد شد، از جمله (محله الطلمین) در سال ۱۹۶۰ میلادی که در غرب مرکز شهر در فاصله تقریباً ۴ کیلومتری قرار دارد و (محله البلدیة) در سال ۱۹۶۱ میلادی که واقع شده است. در محدوده بین خیابان حى الحسين و خیابان بیمارستان قدیم و همچنین (محله العباس) سال ۱۹۶۴ میلادی که در جاده جدید کربلا - بغداد در حدود ۳ کیلومتری مرکز قرار دارد (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵). در اوایل دهه هفتاد، در نتیجه افزایش جمعیت شهر کربلا و جابجایی گروه‌های بزرگ جمعیتی از مناطق اطراف شهر و برخی شهرها و روستاهای دیگر، این شهر به صورت افقی خارج از قدیم گسترش یافت. اطراف و محله‌های جدیدی ایجاد شد که بیشتر آنها در ضلع غربی و جنوب غربی شهر قرار دارند که عبارتند از: (محله الحار) و ناحیه العامل، ناحیه النقیب، ناحیه اصلاحات ارضی، و «منطقه الجامیه» در سال ۱۹۷۰ میلادی، و «منطقه رمضان»، «ناحیه العصر»، «الحاقیه»، «منطقه الصحا» و «ناحیه بانک» در سال ۱۹۷۵ و «محله الممتاف» در سال ۱۹۷۶ میلادی، «محله سیف سعد» در سال ۱۹۷۷ میلادی، «محله العروبه» و «محله

الثوره» در سال ۱۹۷۸ میلادی در سال ۱۹۷۸ میلادی برنامه ریزی برای اجرای ۴۰ متر عرض آغاز شد. پروژه خیابان عابر پیاده که حسینییه و عباسیه روضه را به هم وصل می کند و تکمیل شده است و در سال ۱۹۸۰ در آنجا کار می کند این پروژه باعث تحریف چشمگیر شخصیت زیبای معماری مرکز شهر کربلا شد و با عدم توجه به اصالت فرهنگی محیط اسلامی که مشخصه این شهر و همچنین بافت شهری آن بود، همراه شد که منجر به تخریب بسیاری از بناهای برجسته معماری اسلامی آن، به عنوان بخشی از بازار حسین، معروف، مسجد الصفی، مدرسه مذهبی بادکویا، مدرسه حسن خان، خانه های میراثی زیبا و غیره (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵).

در دو طرف خیابان عابر پیاده، ساختمان های نامنظم بدون مطالعه و برنامه ریزی قبلی و بدون درک ویژگی شهری اسلامی شهر ساخته شده است. در نتیجه افزایش و هجوم سایر گروه های انسانی جدید از روستاها، مناطق روستایی و برخی دیگر از شهرهای عراق به دلیل جنگ ایران و عراق در سال ۱۹۸۰ میلادی، جمعیت شهر کربلا در سال ۱۹۸۵ میلادی به (۱۸۴۵۷۴) هزار نفر رسید. پس از آنکه جمعیت آن در سال ۱۹۷۱ (۱۰۲۲۱۳) هزار نفر (۴) بود، یعنی میزان افزایش در طول ۱۴ سال به ۸۱ درصد رسید. این محدود به شهر است و نه به بخش ها و بخش های آن به عنوان یک فرمانداری (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵).

از سوی دیگر در نتیجه گسترش برخی از خیابان های شهر مانند خیابان باب القبله (ابو الفهد)، خیابان السدره و خیابان الجمهوریه و گشایش خیابان های جدید در داخل شد. در این شهر مانند خیابان باب السلطانیه و خیابان المحیط بسیاری از خانواده ها خانه های خود را از دست دادند و شهر کربلا دیگر در وضعیت کنونی خود وجود نداشت و می توانست این تعداد زیادی از ساکنان را در خود جای دهد و مسکن های اضافی جدید در آن بسازد. این شهر بار دیگر در خارج از محیط قدیم و جدید خود به ویژه از ضلع غربی و جنوب غربی گسترش افقی را آغاز کرد و محله های جدید دیگری به نام های: (محله الانتصار) و (محله البهادلیه) را در سال ۱۹۸۰ میلادی ایجاد کرد. محله العسکری) با دو بخش آن در الحر و خلف الطقه در سال ۱۹۸۰ و ۱۹۸۳ میلادی، (محله الدبات) و (محله الشهداء) در سال ۱۹۸۳ میلادی، (محله السلام) در سال ۱۹۸۹ م.، (محله الصمود) در سال ۱۹۹۰ میلادی و (محله التهادی) در سال ۱۹۸۳ میلادی ۱۹۹۲ میلادی و نیز (محله التعاون) در سال ۱۹۹۲ میلادی (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵).

بیشتر محله های جدید کربلا فاقد اساسی ترین عناصر زندگی مدنی است که مشخصه محله های مسکونی جدید در سایر کشورها است، مانند وجود مراکز تجاری، بازارهای مردمی مدرن و مراکز دولتی مانند شهرداری، بهداشت و حمل و نقل. همچنین مراکز اجتماعی و فرهنگی، زمین های بازی کودکان، زمین های ورزشی و مناطق سبز. ساختمان های این محله ها از این جهت متمایز می شوند که به سبک معماری ساخته شده اند که با ساختمان های قدیمی حاکم بر شهر باستانی کربلا متفاوت است. سازندگان بدون توجه به محیط شهری اصیل شهر به سمت حمل و نقل و سنت مدرن شهری شتافتند که باعث شد ساختمان های محله های جدید بخشی از ویژگی های شهری خود را از دست بدهند (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵).

آنچه رژیم سابق پس از قیام مردم شهر در اسفند ۱۹۹۰ در زمینه تخریب مناطق وسیعی از مرکز شهر کربلا (ساختمان روضاتین و اطراف آن) انجام داد، نشان دهنده اوج خرابکاری های عمدی است. تمام نشانه های متمایز شهری اسلامی حذف شد، که منجر به از دست دادن بسیاری از میراث شهری خود شد که مملو از آن بود، مانند مساجد، مؤسسات، مدارس دینی، حسینییه ها، بازارها، تزارها و خانه های میراث زیبا. فضای بین دو منطقه به میدان وسیعی به طول ۳۵۰ متر و عرض ۱۶۰ متر تبدیل شد. در ابتدای سال ۲۰۰۰ شهرداری کربلا شروع به سنگفرش کف میدان عریض (بین دو باغ) و کاشت درختان خرما کرد و مجوز ساخت هتل در اطراف این میدان بدون انجام عملیات اجرایی صادر شد. مطالعه مرکز از منظر برنامه ریزی و طراحی و بدون اتخاذ روش های مهندسی برای بهبود منطقه بود (الراوی، ۲۰۰۲).

به همین ترتیب، ساختمان‌هایی در اطراف مرکز ساخته شد که با معماری زیارتگاه‌ها و بافت شهری شهر باستانی همخوانی نداشت. طی دهه‌های گذشته، ساخت‌وساز خودسرانه خیابان‌ها در مرکز شهر، تخریب محوطه‌های وسیع و حذف بناهای مذهبی و میراثی به بهانه بازآفرینی منطقه، منجر به درهم‌شکستگی و تکه تکه شدن آن واحد شده است. به بخش‌های جداگانه‌ای که فاقد وحدت انسجام شهری و اجتماعی متمایز آن است که در طی چندین قرن و همچنین تضعیف اعتبار و جایگاه و قداست آنها در محیط ناهمگون شهری متبلور شده است. و همچنین لغو کلیه فعالیت‌های حیاتی و تجاری که توسط بازارها و مغازه‌ها شد. در سال‌های گذشته ساختمان‌های زیادی در مجاورت الروضین و میدان بزرگ واقع در بین آنها ساخته شده است که بخش اعظم آنها را هتل‌های کوچک و متوسط تشکیل می‌دهند که به صورت مخدوش و ترکیبی ساخته شده‌اند که هیچ ارتباطی با میراث، اصالت و ویژگی معماری اسلامی که قرن‌ها این شهر را مشخص کرده است ندارند. در آوریل ۲۰۰۶، یک کمیته مهندسی در استان کربلا تشکیل شد که مأموریت آن تنظیم شرایط پروژه جدید طراحی پایه برای شهر مقدس کربلا بود تا از دفاتر مشاوره مهندسی عراق و بین‌المللی دعوت کند تا پیشنهادات خود را برای برنامه ریزی مجدد شهر با توجه به ویژگی‌ها و مزایای اصلی آن ارائه دهند (وزاره التخطيط والتعاون الإنمائی، ۲۰۱۵).

مکانیسم سیستم تهویه طبیعی

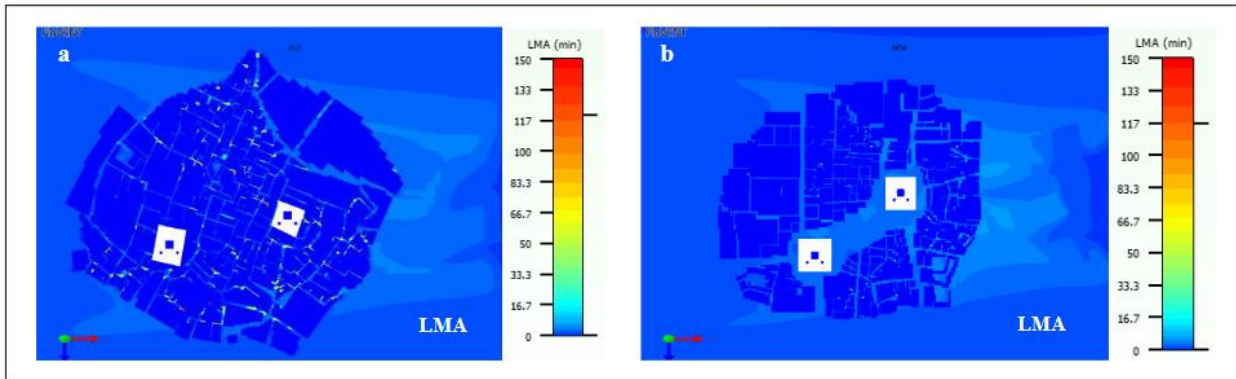
مکانیسم سیستم تهویه طبیعی متکی بر کارایی گردش جریان هوا بین شبکه‌های خیابانی است و مجموعه‌ای از اجزای معماری در داخل خوشه‌های شهری را نشان می‌دهد. اصولاً جریان هوا از خیابان جاری می‌شود شبکه‌ها به بادگیرهایی تبدیل می‌شوند که در بالای سطوح سقف واحدهای فشرده در رابطه با جان پناه آنها قرار می‌گیرند. آنها اغلب با جریان‌های هوای شمال غربی، بادهای غالب مواجه شده‌اند تا از نسیم‌های خنک در تابستان حداکثر بهره را ببرند. سپس، نسیم‌های خنک از خوشه‌های شهری از طریق شفت‌های بادگیر به طبقه زیرزمین حرکت می‌کنند. به صورت محلی «سرداب» و در نهایت از طریق پنجره‌های باریک برای تهویه و سرمایش وارد حیاط می‌شوند (Soflaee, 2005). این مکانیسم در سازه‌های شهری سنتی برای چندین دهه بر اساس همرفت کار کرده است. فرآیند جریان دادن جریان‌های خنک خارج از محیط به واحدهای فشرده به صورت چرخه‌ای. به خاطر اینکه تغییرات فوق، سرعت جریان هوا و رفتار نیز می‌تواند تغییر کند و بر راندمان تأثیر بگذارد.

سیستم حرارتی شهر

آثار اصلی مرتبط مطالعات به کارایی NVS در مناطق گرم-خشک پرداخته است که به دو مجموعه تقسیم شده است. اول، آنهایی که بر توصیف عناصر معماری سنتی از جمله حیاط، بادگیر و سیرداب به عملکرد NVS تمرکز دارند. مجموعه دوم به بررسی اثرات هندسه محیط ساخته شده بر روی عملکرد جریان هوا در NVS از گروه اول، العزازی برای فهمیدن یک مطالعه تحلیلی انجام داده است و نقش عناصر معماری فوق بر الگوی زندگی شهری خانواده‌های عراقی را بررسی کرده است (Al-Azzawi, 1996). وارن و همکاران (۱۹۸۲) و مرتدا (۲۰۱۳) تایید کرده‌اند که راه حل‌های معماری سنتی در این مناطق بر اساس حس پایداری بالا و وادار کردن ساکنان به استفاده از منابع طبیعی انرژی برای تهویه خانه‌های خود بدون استفاده از فناوری‌های مدرن خنک‌کنند (Mortada, 2013). شاهین (۲۰۰۶) درک نقش این عناصر در تعامل با جهت‌گیری بادهای غالب را مشخص کرده است که می‌توانند معیارهای مورد استفاده در طراحی مسکن معاصر پایدار را فراهم کنند. از گروه دوم، تابلادا و همکاران (۲۰۰۹) اثرات مداخلات مسکن جدید در NVS با استفاده برای خنک کردن، تهویه و راحتی برای اکثر ساکنان در مرکز تاریخی هاوانا را بررسی کرده‌اند یافته‌ها نشان داده است که تهویه متقاطع بین حیاط‌های وسیع می‌تواند نرخ تهویه داخلی بالاتر از یک حیاط را در بر گیرد. ساختارهای شهری تاریخی موجود در مناطق گرم و خشک عمدتاً مورد توجه تغییرات چشمگیر چه افزودن سازه‌های بتنی جدید، شکل‌گیری جاده‌های مدرن و یا حذف برخی از قطعات بوده است. این تغییرات به عنوان موانعی برای مکانیسم گردش جریان

هوا در NVS در نظر گرفته می‌شود. هنوز نقص در بررسی سرعت جریان هوا و رفتار در سازه‌های شهری تاریخی که از نظر فیزیکی از نظر ساختاری وجود دارد.

مقایسه ساختارهای قدیمی شهری کربلای تاریخی در اوایل قرن گذشته (۱۹۲۰م) با ساختارهای شهری توسعه یافته خود در دهه ۱۹۹۰ نشان می‌دهد که گردش جریان هوا پویا در سازه‌ها شهر جدید بسیار سریعتر از سازه‌های قدیمی حرکت می‌کند. تجزیه و تحلیل FloVENT از طریق دو شبیه سازی کلیدی نشان داده شده است که سرعت جریان هوا به آرامی از طریق راهروهای شهری در منطقه مرکزی ادامه می‌یابد (Tablada, 2009).

شکل ۴. a: (ساختار شهری قبل از تغییرات) و b: (ساختار شهری پس از تغییر) میانگین محلی هوا (LMA) نشان داده شده است.

عناصر ذهنی

ادبیات مربوط به قدرت مناظر فرهنگی بسیار گسترده است (Wissler 1923; Benedict 1934; White 1949; Kroeber 1952; Giedion 1954; Geertz 1973; Tuan 1977; Van Der Lann and Piersma 1981; Kratoska: Radding 2005; Baker and Biger 1992; Schama 1995; Agnew and Duncan 1989; Rodman 1985; Lefebvre 2012; Sutherland 2005; et al. 2005). همانطور که گیرتز (۱۹۸۳) نشان داد، درک محلی برای مطالعات آگاهانه در مورد جغرافیای دانش ضروری است، زیرا جزئیاتی که بافت جامعه را تشکیل می‌دهند نمی‌توانند با استفاده از رویکردهای دولت محور طبقه‌بندی شوند. ولف (۱۹۸۲) فرض کرد که مطالعات منطقه‌ای، در جستجوی درک‌های محلی، محققان را به نادیده گرفتن ارتباطات و روابط قدرت نابرابر فراتر از مناطق سوق داد. با این حال، دانیلز (۱۹۸۹) از این ایده حمایت می‌کند که درک محلی به درک اینکه مناظر چگونه به عنوان شیوه زندگی و راهی برای دیدن عمل می‌کنند (ص. ۴۲۴) حمایت می‌کند. راجرز (۱۹۹۲) با پیروی از این گرایش بر ساخت‌گرایانه، این موضوع را مطرح می‌کند که مردم به‌طور فعال امکان تاریخی ساخت مکان را شکل می‌دهند. او استدلال می‌کند که مکان‌سازی در زمینه‌های زمانی-مکانی خاصی قرار دارد، که در آن تمام زندگی اجتماعی «منطقه‌ای و منطقه‌ای» است. در همین حال، اگنیو و دانکن (۱۹۸۹)، معانی چند معنایی کلمه مکان را در فرهنگ لغت جغرافیا مورد بررسی قرار دادند. درک آنها «مکان» را هم عینی و هم بیانگر می‌بیند. از این منظر، نویسندگان استدلال می‌کنند که «مکان‌ها هم محیط‌های واقعی و ملموسی را فراهم می‌کنند که فرهنگ‌ها از آن سرچشمه می‌گیرند تا مردم را در شبکه‌هایی از فعالیت‌ها و معانی درگیر کنند و هم بیان فیزیکی آن فرهنگ‌ها را در قالب مناظر.

اجرای برون متنی قدرت مکان

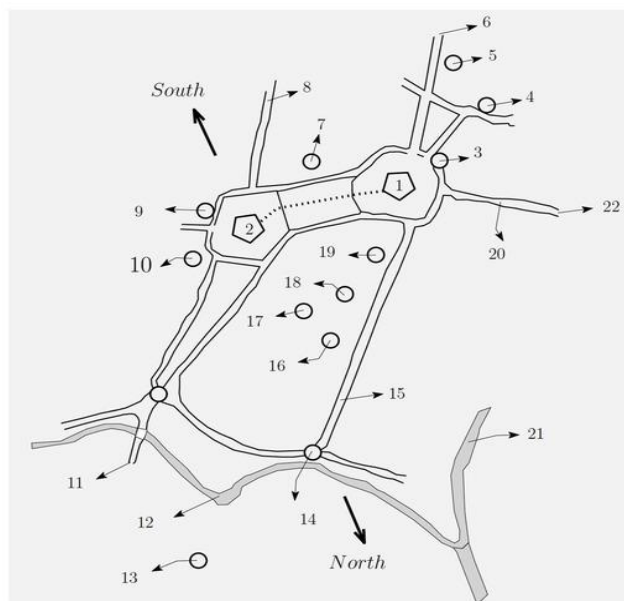
آنتریم (۲۰۱۲) در زمینه جهان اسلام قرن ۹ و ۱۰ می‌نویسد: «گفتمان مکان شامل آثاری است که به طور جداگانه به عنوان جغرافیاهای جهانی و منطقه‌ای، گلچین‌های ادبی، تاریخ‌های توپوگرافی، رساله‌های مذهبی، سفرنامه‌ها و طبقه بندی شده‌اند. از

این چارچوب برای توصیف ماهیت منحصر به فرد نمایش‌های برون متنی در شهرها از طریق اعمال شناختی، شفاهی و فیزیکی برانگیخته شده توسط یک متن استفاده می‌کند. فضاسازی شهر کربلا از طریق مناسک نمایشی عاشورا محور، از جمله زیارت، شعر، و اشیاء عاشورا محور که در اعمال فیزیکی در فضاهای مقدس استفاده می‌شود، این پدیده خاص شهر یعنی «اجرای برون متنی» را نشان می‌دهد. داده‌های به دست آمده به طور ترکیبی فضاهای مقدس و حافظه جمعی را با منظر فرهنگی کربلا پیوند می‌دهند. از این رو می‌توان آناتومی حرم کربلا را به لحاظ فضا، حافظه و هویت جمعی مطرح کرد. به طور خاص، ساخت شهر کربلا بازتولید هویت جمعی شیعی را دنبال می‌کند تا قدرت مکان را از طریق آیین‌ها و فضاهای عاشورایی محور نشان دهد. این رویکرد برای در نظر گرفتن درک محلی و عوامل زمینه‌ای جغرافیایی فرهنگی اقتباس شده است.

بازتولید هویت جمعی

پیامبر اسلام و ائمه معصومین بعدی ابتدا بر قداست ابدی کربلا تأکید کردند. مفهوم عصمت در اسلام شیعی قابل توجه است. این مقامی نیست که با تقوای شخصی به دست آید. بلکه یک امتیاز الهی است. در حالی که همه انسانها خطا پذیرند، اما در اسلام شیعی، نزدیکی به معصومین مانند امام حسین، انسان را به خدا نزدیک می‌کند. کربلا از نظر داشتن زیارتگاه‌های درجه یک و دو و چندین مکان مقدس بدون مقبره منحصر به فرد است. از نظر جغرافیایی، کربلا با اسکان حرم پنجم معصوم (ع) - امام حسین (ع) به مقام الهی می‌رسد. در حرم مطهر امام حسین (ع) مقدس‌ترین مکان، محل دفن آن حضرت است. در حالی که هنوز به بازتولید هویت جمعی شیعی کمک می‌کند، همه مکان‌های دیگر از نظر موقعیت و ماهیت ثانویه فوق العاده هستند. اگرچه عباس شخصیتی معصوم بود، اما در حافظه و دانش شیعیان، او را برتر از همه مردم می‌دانند. به این دلیل که در خانه امام علی (ع) پرورش یافت و دو برادر بزرگترش امام حسن و امام حسین بودند. به همین دلیل است که هیچ کس در اسلام شیعی قابل مقایسه با العباس نیست (مصاحبه با استاد دینی-عمل‌شناسی ایرانی، ۲۶ سپتامبر ۲۰۲۱). او در حالی که محور عاشورا و هویت جمعی شیعی است، با برادر بزرگترش امام حسین (ع) همخوانی ندارد زیرا او امام معصوم بود. همان طور که قزوینی (۱۹۹۹) می‌گوید: «قوه عصمت یا بدون گناه، انسان را از ارتکاب گناه ناتوان نمی‌کند، بلکه به قدرت و اراده خود از گناه و خطا دوری می‌کند». کربلا منحصر به فرد است زیرا زیارتگاهی است که شهدای دسته جمعی و چندین بزرگوار اعم از معصوم و غیر معصوم را در خود جای داده است.

از یک سو، کربلا متمایز است، زیرا حرم‌های معصومین بالاتر از حرم‌های غیر معصوم هستند، بنابراین باید بین ضریح درجه یک و دو تمایز قائل شد. از سوی دیگر، بافت شهری کربلا و منظر فرهنگی گسترده‌تر، یادآور ذاتی عاشورا است. کربلا از این جهت استثنایی است که مکان‌های دقیق وقایع عاشورا و مردم در داخل و اطراف حرم مطهر امام حسین (ع) قرار دارد. بیش از ده مکان مهم در کربلا وجود دارد که به نوعی به امام حسین یا عباس و ماجرای شهادت عاشورا مربوط می‌شود. اینها منظر فرهنگی کابالا را به عنوان شهری مقدس تشکیل می‌دهند که هویت جمعی را از طریق فضاهای مقدس، آیین‌ها و حافظه جمعی بازتولید می‌کند. علاوه بر این، اماکن زیارتی اصلی و فرعی و اماکن مقدس، شهر کربلا را به عنوان مکان مقدس هویت جمعی فراملی شیعی می‌سازد. شکل (۶) تصویری در سطح کلان از جغرافیای شهری کربلا و فضاهای مقدس بی‌شمار مرکزی در روایت شهادت عاشورا ارائه می‌کند. هر یک از این فضاها در کربلا به بازتولید هویت جمعی مبتنی بر شهادت امام حسین (ع) کمک می‌کند. بخش‌های زیر مفهوم‌سازی‌های مختلف در سطح میانی این محلات را به تصویر می‌کشد و اهمیت آن‌ها را برای هویت جمعی فراملی شیعی با توجه به وقایع عاشورا بررسی می‌کند.

شکل ۵. فضاها و اماکن زیارتی بزرگ و صغری کربلا (فخر روحانی، ۲۰۲۱)

تمام نقاط کانونی مذکور در دایره متحدالمرکز حرم مطهر حائر قرار دارد که هسته مقدس حرم امام حسین (ع) را در بر می گیرد و محدوده وسیع تری از حرم مطهر را در بر می گیرد. این مکان نامشخصی به طول تقریبی ۱۱.۵ متر در تمام جهات از قبر امام حسین (ع) است. زائران مسافر به دلیل قداست مکانی آن می توانند نمازهای واجب سه و چهار رکعتی (نماز رو به قبله) را به صورت کامل یا کوتاه در داخل بخوانند. الحائر دلالت بر این دارد که هیچ مسافری غریبه حساب نمی شود زیرا شعاع خانه همه مؤمنان است (یادداشت منتشر نشده محمدرضا فخر روحانی، ۲۶ سپتامبر ۲۰۲۱). در خارج از منطقه مقدس الحائر قتلغیه (محل قربانی) واقع شده است، دقیقاً همان محل شهادت که شمر در روز عاشورا امام حسین را شهید کرد. قتلگاه از داخل حرم دروازه‌ای دارد که گهگاه به روی زائران باز می شود. در سال‌های اخیر پنجره‌ای از دیوار بیرونی، نزدیک پای مناره غربی، در صحن تعبیه شد که زائران از طریق آن شاهد و تجربه‌ی غم‌انگیزترین نقطه در توالی وقایع بزرگداشت عاشورا هستند.

مکان‌های مقدس شده و مکان‌های نقشه‌نگاری فرهنگی

طرح‌های نقشه‌نگاری فرهنگی نشان می‌دهد که چگونه تفرجگاه اصلی زیارتی کربلا، حرم مطهر امام حسین را با چندین مکان دیگر عاشورا با هویت جمعی شیعی پیوند می‌دهد. اتصال حرم امام حسین و برادر ناتنی کوچکترش عباس، مسیر یا گذرگاهی است که به «بین الحرمین» (بین الحرمین) معروف است. بین سالهای ۱۹۷۳ و ۱۹۸۷، وزارت اوقاف عراق مدیریت عتبات عالیات را بر عهده گرفت. در سال ۱۹۷۹، ساختمان‌ها، آثار تاریخی، حوزه‌های علمیه و مساجد تخریب شد و فضای باز جدیدی برای «بین الحرمین» ایجاد شد. پس از قیام‌های کربلای ۱۹۹۱، بیشتر ساختمان‌های مجاور زیارتگاه‌ها به ویرانه تبدیل شد (هاپولد ۲۰۰۳). شورای شهر در سال ۱۹۸۰ خیابان را با سیمان کشی و در دو طرف خیابان نخل کاشت. درختان نخل نماد بین‌النهرین و اشاره به یک منطقه عربی دارند. این ابتکار توسط رئیس جمهور وقت صدام حسین برای به حداقل رساندن هویت فارسی-شیعی در کربلا انجام شد (مصاحبه با روشنفکر شیعی ساکن کربلا، ۲۶ سپتامبر ۲۰۲۱). در همین حال رئوف الانصاری در سال ۱۹۹۷ در دانشگاه ولز رساله دکتری خود را در زمینه توسعه معماری کربلا تدوین کرد. در فصل پایانی انصاری: «پیشنهادها و توسعه مجدد» اشاره می‌شود: «به نظر می‌رسد ارتباط ذاتی بین حرمین شریفین و اطراف آن فعال و در تعامل مستمر است. بنابراین، اگر معیشت منطقه بین الحرمین و اطراف آن از ارتباط آن با امامزاده‌ها ناشی شود، کل شهر کربلا در نتیجه ارتباط آن با مرکز شهر سرزنده خواهد

بود. پایان نامه انصاری بعدها طرحی را برای «الگوی شهر مقدس کربلا» تشکیل داد که بر «بافت شهری کربلا، به ویژه نواحی اطراف دو آستانه» تأکید داشت (الانصاری ۱۹۹۷).

زمانی که انصاری در ولز بود، تحقیقات دکترای انصاری درباره جغرافیای شهری مذهبی کربلا مورد توجه قرار گرفت و در روزنامه‌ها و مجلات فراملی عربی مانند الحیات منتشر شد (الحیات، نوامبر ۱۹۹۸). پس از بازسازی پس از سقوط صدام حسین در سال ۲۰۰۳، تفرجگاه بین الحرمین به دلیل زیبایی‌شناسی معماری، توسعه زیرساخت‌های شهری و قرار گرفتن در بین حرم‌ها به فضایی مقدس تبدیل شد. این تفرجگاه وسیع ۳۷۷ متر طول دارد و گفته می‌شود یکی از مکان‌های دقیقی است که در نبرد کربلا در آن رخ داده است (Zumayazim 2011). شکل (۷) یک تصویر نقشه‌کشی فرهنگی از بین الحرمین را در ارتباط با دیگر فضاهای عاشورایی ارائه می‌کند. دکتر رئوف الانصاری یکی از معماران کلیدی بازسازی کربلا به عنوان یک شهر مقدس پس از تهاجم سال ۲۰۰۳ بود. دولت عراق برنامه‌های جدیدی را برای گسترش اماکن مذهبی در کربلا آغاز کرد که برای جذب زائران و تسهیل فضای پیاده بین این دو حرم طراحی شده بود. برای راحتی زائران، مغازه‌ها، بازارها و فضاهای دیگری در دو طرف ساخته شد. دکتر الانصاری به درخواست نمایندگان مرجع عالیقدر در نجف آیت الله العظمی علی سیستانی، طرح‌های پیشنهادی خود را برای توسعه کربلا و نجف به صورت رایگان ارائه کرد. تا سال ۲۰۱۳، مسیر این منطقه با سنگ مرمر ایتالیایی هموار شد و چندین پیشرفت زیرساختی برای نوسازی منطقه انجام شد. بعدها، الانصاری (۲۰۱۶) بررسی به روز شده تمدن و تاریخ کربلا را تکمیل کرد (Parkes, 2021).

شکل ۶. نمای هوایی عابر پیاده بین الحرمین در عاشورا در شب

نتیجه‌گیری

ویژگی‌های جغرافیایی (طبیعی) عراق شامل وجود رود دجله و فرات در میانه دشت آبرفتی وسیع و مناسب بودن خاک آن از یک سو و عوامل تاریخی و کلی آن است. وقایع تاریخی که در سرزمین‌های آن رخ داد، از سوی دیگر آن را به سرزمینی باستانی برای انسان و تمدن تبدیل کرد که باعث شد آن را به اولین خانه برای پیدایش اولین سکونتگاه‌های انسانی و استقرار زندگی شهری در جهان تبدیل کند. شواهد باستان‌شناسی و متون تاریخی مربوط به عصر پارینه سنگی نشان داده شده است که توالی تمدن‌های

بشری در سرزمین خود با فرهنگ‌های متفاوت و نوآوری‌های متنوع به ویژه در زمینه شهرنشینی، ساخت شهرها و آبادی‌ها و برپایی دژها و قلعه‌ها به ویژه در تمدن‌های بابلی، سومری و آشوری. که با هنر برنامه‌ریزی و سازماندهی شهرها به طور برجسته‌ای متمایز بودند. اسلام با همه فرهنگ و معنویت خود رفتاری شهری ایجاد کرد که در شهرهای مذهبی تحت سیطره مکان‌های دیدنی بود. تمدن اسلامی با نمادهای مختلف بعدها شهرهای مذهبی اسلامی نامیده شد. اساس پیدایش و استقرار آن نقطه عطفی است و آثار مذهبی مانند عبادتگاه‌ها در مکه و مدینه و بیت المقدس و زیارتگاه‌های اولیاء و صحابه و صالحین در بغداد و سامرا و نجف و کربلا و بصره در عراق جایگاه برجسته‌ای دارد. در میان کشورهای جهان اسلام به این دلیل است که بسیاری از این شهرهای برجسته مذهبی را در خود جای داده است که بعدها میراث فرهنگی و انسانی آن در ابعاد مختلف تاریخ آن باستان و معاصر شکل گرفت. این شهرها در عراق محل سکونت و عبادت هستند و جابجایی توریستی گردشگران و بازدیدکنندگان از نقاط مختلف جهان فعال است، چرا که عامل مذهبی با جذب ساکنان به سمت شهرها، نقش بزرگ و مستقیمی در این شهرها داشت. افزایش جمعیت فصلی در مقاطع خاصی از سال (مناسبت‌های مذهبی) که از یک برنامه‌ریزی بار اضافی بر دوش این شهرها و خدمات مختلف آن‌ها وارد می‌کند. از این رو اهمیت برنامه‌ریزی در حوزه زندگی شهری به عنوان یک روش علمی مطرح شده است.

طرح پایه یکی از مهم‌ترین اسناد یا مجموعه‌ای از اسناد تدوین شده برای تعریف چارچوب‌های کلی رشد سکونتگاه شهری است که به واحدهای زمان و مکان به عنوان دو بعد حرکت انسان و اعمال مختلف می‌پردازد. اولین طرح شهری برای شهر کربلا در تاریخ معاصر آن توسط فرماندار عثمانی، میدحات پاشا، در سال ۱۸۶۸ ترسیم شد. در آن زمان به دلیل اینکه دیوار نمایانگر موجودیت کالبدی آن بود، طرح میدحت پاشا متمایز شد و به سمت ضلع جنوبی شهر گسترش یافت تا امکان ظهور مناطق شهری جدید مانند العباسیه الشرقيه. شهر همچنان از دیوار خود فراتر می‌رفت، که بخش بزرگی از رشد و گسترش شهری را به آن امکان داد، و بافت شهری آن راه را برای یکپارچگی در آغاز قرن بیستم هموار کرد. سیستم ارگانیک "شهری" شروع به دور شدن از مرکز سنتی، و شهر به سرعت مکان فعلی خود را به دست آورد و در تلاشی جدید و یکپارچه برای توسعه و سازماندهی رشد خود به گونه‌ای است که در سال ۱۹۵۶ توسط بنیاد آلمانی "دوکسیادیس" تأسیس شد که پیشنهاد تغییر مرکز سنتی شهر را داد. این بنیاد تنها برای استفاده از زمین‌های مذهبی به مکان ویژه‌ای تبدیل شد. همچنین پیشنهاد لغو تدریجی مالکیت خصوصی در آن شد. بنیاد رشد شهری و واقعیت مسکونی شهر را تا سال ۲۰۰۰ زیر نظر داشت. این طرح عمدتاً بر ضلع جنوبی و جنوب شرقی برای گسترش شهر در آینده تمرکز داشت و آن را به توسعه طرح اساسی فعلی و آماده‌سازی نیاز داشت. طرح‌های جدید که نیازهای مکانی و زمانی شهر را برآورده می‌کند شکلی که به خود گرفت شهر در فرآیندهای گسترش کنونی خود به شکل نواری است که نیازمند شبکه‌ی برنامه‌ریزی شده از جاده‌ها برای اطمینان از ارتباط بخش‌های مختلف آن و ارائه خدمات مناسب به آن است.

در بیشتر ساختارهای داخلی شهر، مکان‌های مذهبی معمولاً مرکز شهر را اشغال می‌کنند، زیرا نمایانگر قلب تپنده آن، ناحیه جمعیتی و وزن خدماتی است و اکثر مؤسسات دارای ماهیت مرکزی را تحت کنترل دارد. با توجه به اهمیت فراوان مرکز شهر سنتی، از آنجایی که این منطقه بیشترین ارتباط را با تمام فعالیت‌های اقتصادی دارد، علاوه بر اینکه قدیمی‌ترین منطقه شهر است، هسته نخستین شهر محسوب می‌شود. یکی از مناطقی است که از نظر ساخت و ساز و تعداد طبقات دارای بالاترین قیمت بوده و شاهد افزایش مشاغل خود می‌باشد به همین دلیل «مرکزی» را اغلب منطقه خدمات مرکزی می‌نامند.

تأثیر عامل مذهبی را می‌توان در فرآیند برنامه‌ریزی کاربری‌ها در مرکز شهر از طریق کنترل آن بر سایر کاربری‌های تجاری، مسکونی و اداری مشاهده کرد که در مفهوم اقتصادی به معنای فرآیند عرضه و تقاضا برای کالاها و خدمات. بنابراین، ما به وضوح در آنجا تمرکز شدیدی از خدمات پیدا می‌کنیم و کاربری‌های زمین در آن عمدتاً خدمات هتل‌داری و «گردشگری» است. همچنین در شهر کربلا حرم امام حسین (ع) به عنوان یک عامل ذهنی تأثیرات بسزایی بر فضا‌سازی و یفیت زیست شهروندان داشته است. بدین صورت که کربلای مقدس در راستای رفع بحران مسکن و تامین واحدهای مسکونی مناسب برای شهروندان و برخی از

موارد پروژه‌های مسکن خانه‌های ارزان قیمتی که برای خانواده‌های فقیر و نیازمند و خانواده‌های آنان در نظر گرفته است. شهر مقدس به استثنای مجتمع مسکونی الفردوس و سرای پزشکان در مرکز شهر قرار دارد که مهمترین ویژگی متمایز آن این است که پروژه‌های مسکونی وابسته به حرم مطهر امام حسین (ع) با موقعیت‌های متمایز خود در جاده‌های مواصلاتی اصلی متمایز می‌شوند که... دسترسی آسان به آن، علاوه بر مساحت وسیع و کیفیت و محتوای مواد اولیه مورد استفاده در ساخت و ساز را ممکن می‌سازد. در برخی از زیرساخت‌ها، مانند خیابان‌های عریض، پیاده‌روها، شبکه‌های آب و فاضلاب و برخی خدمات اجتماعی مانند مراکز بهداشتی، آموزشی، مذهبی و تفریحی و تجهیز آنها به سیستم برق، روشنایی و اینترنت. ارتباطات و مانیتورینگ الکترونیکی رکن اساسی این پروژه‌ها و شرط قصد و اطفای حریق است. صرف نظر از طرح‌های آنها، اکثر این پروژه‌ها در حال انجام هستند، اما نرخ تکمیل از پروژه‌ای به پروژه دیگر متفاوت است.

منابع

۱. الراوی، عل ، قطاع النقل والمواصلات ماه ته اهم ته ومایشرات تطوره ف العراق (، مجله النفط - - والنتمه، العدد الثالث، ۲۰۰۲
۲. ملک، صلاح آرکه، خصائص التربة وأثرها ف استعمالات الأرض الزراع ة ف محافظة القادس ة، مجله - الجمع ة الجئراف ة العراق ة، جامعه القادس ة، كل ة الآداب، العدد التاسع والأربعون، ۲۰۰۲.
۳. وزارة التخطيط والتعاون الإنمائي، ۲۰۱۵
۴. وزارة التخطيط، دائرة التخطيط الهندسي، مدينة كربلاء (دراسة ميدانية تحليلية لواقع الحال)، قسم المعلومات والدراسات، ۱۹۷۸، ص ۳۱.
5. ablada, F. De Troyer, B. Blocken, J. Carmeliet, H. (2009). Verschure, On natural ventilation and thermal comfort in compact urban environments—the Old Havana case. *Building and Environment*, 44(9): 1943-1958.
6. Al-Ansari, Raouf Mohammad Ali. (1997). Holy shrines of Karbala: Architectural Study with a Historical Background of the Area between and Around the Two Holy Shrines in Karbala- Iraq. Ph.D. dissertation, University of Wales, Cardiff, Wales.
7. Al-Kalidar, M.H.M. (1971). *The History Of Karbala or The City Of Al-Hussein*. July Printing Press: Karbala.
8. Al-Kildar, A-J. (1967). *History of Karbala and Hajir al-Husayn (peace be upon him)*. Al-Haydariy Printing Press: Najaf.
9. Al-Qazwini, Sayyid Moustafa. (1999). *Inquiries about Shi'a Islam: Infallibility*. Al-Islam.org. Available online: <https://www.al-islam.org/inquiries-about-shia-islam-sayyid-moustafa-al-qazwini/introduction> (accessed on 26 September 2021).
10. Antrim, Zayde. (2012). *Routes and Realms: The Power of Place in the Early Islamic World*. New York: Oxford University Press
11. Aqil A. H. (2004). *A Dialog of Recent Physical Structure and its Effects on the Formation of .*
12. *Arabian City. A Study of Continuous / Discontinuous in the Structure of Karbala City*. A thesis for the Degree of Master of Science in Urban and Regional Planning, Baghdad University.
13. Arefi, M., & Meyers, W. R. (2003). What is public about public space: The case of Visakhapatnam. *India. Cities*, 20(5), 331–339.
14. Baker, Alan R. H., and Gideon Biger. (1992). *Ideology and Landscape in Historical Perspective: Essays on the Meanings of Some Places in the Past*. New York: Cambridge University Press.
15. Benedict, Ruth. (1934). *Patterns of Culture*. Boston: Houghton Mifflin.
16. Carter, Harold. (1983). *An Introduction to Urban Historical Geography*. London: Edward Arnold.

17. Caves, R.W. (2004). *Encyclopedia of the City*; Routledge: Oxon, UK, 1–594
18. Cowan, B. (2005). *Barriers to modern energy services in low-income urban communities: Khayelitsha energy survey*. Cape Town: Energy Research Centre.
19. Deleuze, Gilles, and Felix Guattari. (1980). *Mille Plateaux [A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia]*. Paris: Les Éditions de Minuit.
20. Dijkstra, L.; Hamilton, E.; Somik Lall, S.; Wahba, S. (2020). *How Do We Define Cities, Towns, and Rural Areas?* World Bank: Washington, DC, USA, 2020. Available online: <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/how-do-we-define-cities-towns-and-rural-areas>
21. Dong, R.X.; Yan, F.Y. (2021). Revealing Characteristics of the Spatial Structure of Megacities at Multiple Scales with Jobs-Housing Big Data: A Case Study of Tianjin, China. *Land* 2021, 10, 1144
22. F. Soflaee, M. Shokouhian. (2005). Natural cooling systems in sustainable traditional architecture of Iran. Paper presented at the Printed in Proceeding of the International Conference on Passive and Low Energy Cooling for the Built Environment (PALENC 2005), Greece, Santorini, 2005.
23. Farhan, S. L., Abdelmonem, M. G., & Nasar, Z. A. (2018). The urban transformation of traditional city centres: Holy Karbala as a case study. *Archnet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 12(3), 53.
24. Glaeser, E. (2012). *Triumph of the City*; Pan Publishing: London, UK, 2012; pp. 1–338
25. H. Mortada. (2013). *Traditional Islamic principles of built environment*. Routledge.
26. Jacobs, J. (1961) *The death and life of great American cities*. Random House, Toronto
27. Kroeber, Alfred L. (1952). *The Nature of Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
28. Lefebvre, Henri. (2012). *The Production of Space*. Malden: Blackwell Publishing.
29. Levin, N.; Kyba, C.C.M.; Zhang, Q.L.; de Miguel, A.S.; Roman, M.O.; Li, X.; Portnov, B.A.; Molthan, A.L.; Jechow, A.; Miller, S.D.; et al. Remote sensing of night lights: A review and an outlook for the future. *Remote Sens. Environ.* 2020, 237, 111443.
30. Marans, W.R.; Stimson, R. (2011). *Investigating Quality of Urban Life: Theory, Methods, and Empirical Research*; Springer: Dordrecht, The Netherlands, 2011; pp. 1–456
31. Mawenda, J.; Watanabe, T.; Avtar, R. (2020). An analysis of urban land use/land cover changes in Blantyre City, Southern Malawi (1994–2018). *Sustainability* 2020, 12, 2377
32. Murgaš, F.; Klobučnik, M. (2016). Does The Quality of a Place Affect Well-Being? *Ecology* 2016, 35, 224–239.
33. n R. H., and Gideon Biger. (1992). *Ideology and Landscape in Historical Perspective: Essays on the Meanings of Some Places in the Past*. New York: Cambridge University Press.
34. Nuvolati, G. (2014). Urban Life, Quality of. In *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*; Michalos, A.C., Ed.; Springer: Dordrecht, The Netherlands, 2014; pp. 1–7347
35. Parkes, Aidan. (2021). "The Ashura Assemblage: Karbala's Religious Urban Fabric and Reproduction of Collective Shi'i Identity" *Religions* 12, no. 10: 904. <https://doi.org/10.3390/rel12100904>.
36. Petrovič, František, and František Murgaš. (2021). "Description Relationship between Urban Space and Quality of Urban Life. A Geographical Approach" *Land* 10, no. 12: 1337. <https://doi.org/10.3390/land10121337>
37. Pred, Alan. (1983). Structuration and place: On the becoming of sense of place and structure of feeling. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 13: 45–68
38. Radding, C. (2005). *Landscapes of Power and Identity: Comparative Histories in the Sonoran Desert and the Forests of Amazonia from Colony to Republic*. London: Duke University Press
39. Rogers, A. (1992). Key themes and debates. In *A Student's Companion to Geography*. Edited by Alisdair Rogers, Heather Viles and Andrew Goudie. Oxford: Blackwell.
40. S. Al-Azzawi. (1996). Daily impact of climate on the pattern of urban family life: Indigenous courtyard houses of Baghdad regions of the hotdry climates Part I: Daily shifts or daily movements in summer. *Renewable energy*, 8(1) (1996) 289-294.
41. Sahib, F. S., & Hadi, N. S. (2023). Truck route optimization in Karbala city for solid waste collection. *Materials Today: Proceedings*, 80, 2489-2494.

42. Sutherland, H. (2005). Contingent Devices. In *Locating Southeast Asia: Geographies of Knowledge and Politics of Space*. Edited by Paul H. Kratoska, Remco Raben and Henk Schulte Nordholt. Athens: Ohio University Press, pp. 20–40
43. Van Der Lann, Lambert, and Andries van Piersma. (1982). The image of man: Paradigmatic cornerstone in human geography. *Annals of the Association of American Geography* 72: 411–26.
44. Wissler, Clark. (1923). *Man and Culture*. New York: Thomas Y. Crowell. [
45. Wolf, Eric. (1982). *Europe and the People without History*. Berkeley: University of California Press.
46. Xie, Y.H.; Weng, Q.H.; Fu, P. (2019). Temporal variations of artificial nighttime lights and their implications for urbanization in the conterminous United States, 2013–2017. *Remote Sens. Environ.* 2019, 225, 160–174.
47. Ye, T.T.; Zhao, N.Z.; Yang, X.C.; Ouyang, Z.T.; Liu, X.P.; Chen, Q.; Hu, K.J.; Yue, W.Z.; Qi, J.G. (2019). Improved population mapping for China using remotely sensed and points-of-interest data within a random forests model. *Sci. Total Environ.* 2019, 658, 936–946
48. Zumayazim, Sa' id Rashid. (2011). *Tarikh Karbala, Qadiman Wa Hadithan* [History of Karbala, Ancient and Modern]. Beirut: al-A'lami Foundation. (In Arabic).